

รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์

การใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
กรณีศึกษาโทษประหารชีวิต

สมมาตรสิทธิ์เสรีภาพของประชาชน(สสส.)

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

โทษประหารชีวิตเป็นโทษสูงสุด¹ ในการลงโทษผู้กระทำความผิด และการลงโทษทั้งจำคุกและประหารชีวิตล้วนเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ที่กระทบต่อเสรีภาพและชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่รัฐจะประหารชีวิตใคร บุคคลนั้นจะต้องผ่านการคัดกรองอย่างเข้มข้นเพื่อสืบหาความจริงแท้ ด้วยกระบวนการยุติธรรมที่มีความยุติธรรม โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ แต่ในข้อเท็จจริงปรากฏว่ากระบวนการยุติธรรม นับตั้งแต่ตำรวจ อัยการ และศาล ซึ่งเป็นกลไกที่รัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างความยุติธรรมในสังคม และนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ยังมีข้อจำกัดอยู่พอสมควร จากข้อมูลของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ปรากฏว่าในปี 2548 มีจำเลยที่ยื่นแบบคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาที่พิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด จำนวน 610 เรื่อง เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการจำนวน 355 เรื่อง รัฐต้องจ่ายให้แก่จำเลยถึง 214 เรื่อง เป็นจำนวนเงินกว่า 60 ล้านบาท ในปี 2549 มกราคมถึงกรกฎาคม มีจำเลยยื่นแบบคำร้อง จำนวน 354 ราย รัฐต้องจ่ายจำนวนถึง 216 ราย เป็นจำนวนเงิน 58 ล้านบาท จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมต้องมีการปฏิรูปอีกมาก ถึงแม้ว่าผลจากความผิดพลาดในคดี “เชอร์รี่ แอน ดันแคน²” จะเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการนำมาซึ่งข้อเรียกร้องในทางสังคมให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม จนนำมาซึ่งการบัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไว้เป็นจำนวนมากในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่เรียกว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นอกจากนั้นสิทธิดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย ผู้ต้องขัง ไว้จำนวนมาก แต่ในทางปฏิบัติยังมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา

¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 บัญญัติว่า โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้ (1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับ (5) ริบทรัพย์สิน

² คดีนี้เกิดขึ้นเมื่อปี 2529 เมื่อนางสาวเชอร์รี่ แอน ดันแคนหายไประหว่างเดินทางไปจากบ้าน ต่อมาเมื่อผู้พบศพในท้องที่สถานีตำรวจอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ ได้จับกุมผู้ต้องหา 5 คน อัยการมีคำสั่งฟ้อง 4 คน ระหว่างการพิจารณาคดีพนักงานสอบสวนจากกองปราบได้สืบสวนคดีนี้ใหม่และมีความเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลอื่น จึงขอให้อัยการถอนฟ้องจำเลยทั้ง 4 แต่พนักงานอัยการเห็นว่าคดีนี้ยังไม่มีเหตุเพียงพอที่จะถอนฟ้องจึงดำเนินคดีต่อและศาลได้พิพากษาประหารชีวิตจำเลยทั้ง 4 ในระหว่างอุทธรณ์นายรุ่งเฉลิม กนกขวาลเสียชีวิต ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับให้ยกฟ้องแต่ให้จำไว้ระหว่างฎีกา และศาลฎีกาพิพากษาขึ้นให้ยกฟ้อง ต่อมาในปี 2538 พนักงานสอบสวนกองปราบได้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่และได้ดำเนินการจับกุมบุคคลอื่นเป็นผู้ต้องหา จึงได้เกิดกระแสพิพากษาวิจารณ์อย่างกว้างขวางถึงระบบกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

จำเลยอยู่พอสมควร หรืออีกด้านหนึ่งการเข้าไม่ถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่เป็นคนยากจน เพราะขาดความรู้หรือทุนทรัพย์ หลักประกันสิทธิของประชาชนที่กฎหมายรับรองจึงมิได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังแต่อย่างใดทั้งสิทธิผู้ต้องหา สิทธิของจำเลย และสิทธิผู้ต้องขัง

สาเหตุที่สำคัญในการไม่เคารพสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ต้องขังมีหลายประการด้วยกัน เช่น ทัศนคติของพนักงานเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องหา จำเลย ผู้ต้องขัง และในตัวของผู้ต้องหาเองมิได้ใช้สิทธิของตนเอง เพราะความไม่รู้ หรือข้อจำกัดอื่นๆ การไม่ใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหาและจำเลยอย่างเต็มที่ ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดความไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่โดยมีทนายความให้ความช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น ถ้าหากกระบวนการยุติธรรมไม่อำนวยความสะดวกยุติธรรมและเคารพสิทธิมนุษยชนย่อมไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกลงโทษ โดยเฉพาะผู้ต้องโทษประหารชีวิต เพราะหากกระบวนการยุติธรรมมีข้อผิดพลาดหรือนักโทษประหาร มิได้ใช้สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเต็มที่ เมื่อประหารชีวิตเขาไปแล้วก็ยากที่จะเอาชีวิตเขากลับคืนมา

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้ศึกษาวิจัยเห็นควรศึกษาและรวบรวมการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต เพื่อวิเคราะห์ว่าควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างไร นำไปสู่การนำเสนอต่อผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

- 2.1 เพื่อทราบถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในมาตรฐานสากลและภายในประเทศและการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต
- 2.2 เพื่อทราบถึงปัญหา และอุปสรรคในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย ผู้ต้องขัง สำหรับผู้ต้องโทษประหารชีวิต
- 2.3 เพื่อทราบแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 2.4 เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตการศึกษาวิจัย

ในการศึกษานี้ คณะผู้ศึกษาวิจัยจะได้ศึกษาการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิตชั้นเด็ดขาดจำนวน 4 ราย ประกอบด้วยนักโทษประหารหญิงชาวต่างชาติคดีความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติด (ยาบ้า) นักโทษประหารชายคดีฆาตกรรม 2 รายและนักโทษประหารชายคดีความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติด (ยาบ้า) นับตั้งแต่วันที่

ชั้นสืบสวนสอบสวน การใช้สิทธิในฐานะผู้ต้องหา การใช้สิทธิในฐานะจำเลย และการใช้สิทธิในฐานะผู้ต้องขัง การใช้สิทธินั้นเป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่

4.วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย

4.1 ศึกษาวิจัยเอกสาร โดยการศึกษาเอกสาร จากสำนวนคดีและคำพิพากษาของศาล และหลักสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมาย รวมทั้งบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 ศึกษาวิจัยภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิ นักโทษประหารชั้นเด็ดขาดจำนวน 4 ราย ทนายความ ตำรวจ และญาตินักโทษประหาร

บทที่ 2

ความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อนักโทษประหารชีวิต

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพิสูจน์ความจริงเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเป็นกระบวนการที่มีผลต่อสิทธิการมีชีวิตและเสรีภาพของมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา สิทธิของจำเลย และสิทธิของผู้ต้องขังในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การจับกุม การสอบสวน การพิจารณาคดี จนถึงการคุมขัง ภายหลังคำพิพากษา การศึกษากรณีนักโทษประหารชีวิตจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าพวกเขาได้รับการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมมากน้อยเพียงใด

ในปัจจุบัน³ มีนักโทษประหารชีวิตจำนวน 848 คน เป็นนักโทษประหารชายจำนวน 746 คนที่ต้องขังอยู่ในเรือนจำบางขวาง และเป็นนักโทษประหารหญิงจำนวน 102 คนที่ต้องขังอยู่ที่ทัณฑสถานหญิงกลาง โดยจำแนกเป็นนักโทษระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ ฎีกา จำนวน 757 คน และเป็นนักโทษเด็ดขาดจำนวน 91 คน ซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดหญิงจำนวน 15 คน และเป็นนักโทษเด็ดขาดชาย จำนวน 76 คน สำหรับนักโทษเด็ดขาดทั้งหมดจำแนกเป็นคดีความผิดต่อชีวิตจำนวน 3 คน และเป็นคดีความผิดต่อพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษจำนวน 73 คน คณะผู้ศึกษาวิจัยได้คัดเลือกนักโทษประหารชีวิตเด็ดขาด⁴ จำนวน 4 รายเพื่อเป็นกรณีศึกษาการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องขัง โดยกรณีศึกษาประกอบด้วย กรณีศึกษาที่ 1 นาย(อ)นักโทษประหารชีวิตชายคดีฆาตกรรม ซึ่งคณะผู้ศึกษาวิจัยคัดเลือกจากกรณีร้องเรียนถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ⁵ กรณีศึกษาที่ 2 นาง(ส)และนาง(ม) นักโทษประหารหญิง(เชื้อชาติและสัญชาติกัมพูชา)คดียาเสพติด เป็นกรณีศึกษาที่คณะผู้ศึกษาวิจัยคัดเลือกจากหนังสือร้องเรียนที่ส่งถึงองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน กรณีศึกษาที่ 3 นาย(ต)นักโทษประหารชายคดีฆาตกรรม และกรณีศึกษาที่ 4 นาย(จ)นักโทษประหารชายคดียาเสพติด เป็นกรณีศึกษาที่คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการประสานงานกับผู้บัญชาการเรือนจำบางขวาง

2.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

³ ข้อมูลจากส่วนอภัยโทษ กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 14 กันยายน 2549

⁴ นักโทษเด็ดขาดหมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย ตามมาตรา 4 (3) นิยามคำว่า นักโทษเด็ดขาด แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2522

⁵ คำร้องที่ 627 / 2546 ลงวันที่ 24 กันยายน 2546 ภายใต้การพิจารณาตรวจสอบของคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน 4 ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (นายจรัส ดิษฐากิษฐ์ ประธานอนุกรรมการฯ)

การดำเนินคดีอาญากระทำได้ 2 ทาง คือ

(1) การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยเริ่มจากการที่ประชาชนหรือผู้เสียหาย แจ้งความกล่าวโทษหรือร้องทุกข์ ต่อพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หรืออาจเริ่มจากตำรวจสืบสวนแสวงหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐาน จากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน แล้วทำความเห็นตามสำนวนคดีว่าควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง งดการสอบสวน แล้วแต่กรณี เพื่อส่งสำนวนต่อไปยังพนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง สั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม และเมื่อสั่งฟ้องก็จะส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลต่อไป

(2) การดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร โดยการฟ้องหรือว่าจ้างทนายความว่าต่างแตกต่างกัน ซึ่งศาลต้องไต่สวนมูลฟ้อง เสียก่อน ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพศาลก็จะประทับฟ้องไว้พิจารณา หรือหากไต่สวนมูลฟ้องแล้วคดีมีมูล คำสั่งคดีมีมูลย่อมเด็ดขาด ศาลจะประทับฟ้องและหมายเรียกจำเลยมาสอบคำให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์ แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลจะออกหมายจับจำเลยเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติขึ้นตอนการดำเนินคดีอาญาโดยเริ่มตั้งแต่พนักงานตำรวจร้องขอให้ศาลยุติธรรมออกหมายค้นและหมายจับ และมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ที่สถานีตำรวจได้สูงสุดไม่เกิน 48 ชั่วโมง หลังจากนั้นหากยังมีความจำเป็นในการควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนต่อไป พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่รับสำนวนการสอบสวนต่อมาก็จะต้องนำตัวผู้ต้องหานั้นมาขออำนาจศาลมัดฟ้องหรือฝากขังเป็นคราว ๆ ไปหากอัตราโทษเกิน 10 ปีขึ้นไปฝากขังได้ไม่เกิน 84 วัน หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะทำความเห็นตามสำนวนคดีว่าควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง งดการสอบสวน แล้วแต่กรณี เพื่อส่งสำนวนต่อไปยังพนักงานอัยการ

จากนั้นพนักงานอัยการต้องพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลต่อไป ทั้งนี้ ในระหว่างที่ถูกควบคุมหรือขังขังตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราวหรือประกันตัว โดยยื่นต่อเจ้าพนักงานหรือศาลที่คุมหรือกักขังผู้ต้องหาหรือจำเลย

สำหรับการสืบพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ศาลอาจเห็นสมควรและจัดให้พยานเด็กอยู่ในที่ที่เหมาะสมแล้วศาลจะถามพยานเอง หรือให้คู่ความถามพยานผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์โดยให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณา หรืออาจรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานในชั้นสอบสวนเป็นส่วนหนึ่งหรือเสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความในชั้นพิจารณาของศาลก็ได้ ศาลอาจเห็นสมควรให้พิจารณาเป็นการลับโดยไม่ให้ประชาชนทั่วไปเข้าฟัง เพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการสืบพยานซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย โจทก์มีหน้าที่ต้องนำพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุเข้าสืบก่อน เสร็จแล้วจึงให้จำเลย นำพยานหลักฐานเข้าสืบแก้

เมื่อพยานมาศาลแล้วก่อนที่จะเบิกความต่อศาลพยานต้องสาบานหรือปฏิญาณตน ตอบคำถามศาล และตอบคำซักถาม ถามค้าน และถามติงของคู่ความฝ่ายโจทก์และจำเลย ตามลำดับ หลังสืบพยานเสร็จศาลก็จะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดให้นักพยานหลักฐานแล้วทำคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยศาลจะพิพากษาลงโทษตามฟ้องก็ต่อเมื่อแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น แต่หากศาลเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่และยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ศาลก็จะพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป

คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ ฎีกาคัดค้านคำพิพากษา ของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ต่อไปได้ ภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษา จำเลยที่ต้องขังหรือจำคุกสามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาผ่านพัศดีเรือนจำได้

เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วในคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต แม้ไม่มีการอุทธรณ์ก็ต้องส่งสำนวนคดีไปยังศาลอุทธรณ์ โดยคำพิพากษานี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลอุทธรณ์จะพิพากษายืน และมีบางกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทุเลาการบังคับโทษจำคุกหรือโทษประหารชีวิตไว้ก่อน เช่น นักโทษเด็ดขาดหญิงที่กำลังตั้งครรภ์ หรือคนวิกลจริต เป็นต้น

หลังจากนั้นผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวของอาจยื่นทูลเกล้า ฯ ขอรับพระราชทานอภัยโทษต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม โดยยื่นผ่านทางพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ถวายเรื่องราวพร้อมทั้งความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ว่าควรพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ นอกจากนี้ ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือคณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้

2.2 กรณีศึกษาที่ 1 นาย (อ) นักโทษประหารชีวิตชายคดีฆาตกรรม

2.2.1 ประวัติของนาย(อ)

นาย (อ) ปัจจุบันอายุสามสิบปี บ้านเดิมอยู่ที่ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช สมรสแล้วมีบุตรหนึ่งคนปัจจุบันอายุ 4 ขวบ พี่น้องรวมหกคน หญิงสองคน ชายสี่คน มารดาอายุห้าสิบเจ็ดปี บิดาอายุหกสิบปี (บิดาเป็นคนเจ้าชู้มีภรรยารวมทั้งสิ้นสี่คน) นาย(อ)เรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาปีที่หกที่โรงเรียนในหมู่บ้าน เนื่องจากมีฐานะยากจน พอจบการศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่หก ก็ออกมาทำงานกับเพื่อนรับซ่อมมอเตอร์ไซด์และรับจ้างกรีดยาง ในขณะที่ทำงานได้ศึกษาต่อที่การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามในโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่

2.2.2 ความเป็นมาของคดีฆาตกรรม

เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543 เวลาประมาณ 16.30 นาฬิกา นาง (ย) ได้ขี่รถจักรยานยนต์จากบ้านพักเพื่อโทรศัพท์ที่ตู้โทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน โดยมีบุตรชายคนเล็กนั่งซ้อนท้ายไปด้วย หลังจากที่โทรศัพท์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ในขณะที่นาง (ย) นั่งคล่อมบนรถจักรยานยนต์เพื่อจะติดเครื่องรถโดยมีบุตรชายนั่งซ้อนท้ายอยู่ ได้มีคนร้ายยิงนาง (ย) จนถึงแก่ความตาย

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ออกหมายจับและจับกุมนาย(อ)ในข้อหาร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา และไตร่ตรองไว้ก่อน โดยอ้างจากพยานหลักฐานว่า เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543 เวลาประมาณ 16.30 นาฬิกา ผู้ตายได้ขี่รถจักรยานยนต์ จากบ้านพักเพื่อโทรศัพท์ที่ตู้โทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน โดยมีบุตรชายคนเล็กนั่งซ้อนท้ายไปด้วย ผู้ตายได้เข้าไปโทรศัพท์ที่ตู้โทรศัพท์สาธารณะตั้งอยู่ริมถนน แต่ไม่พบบุตรชาย จึงได้นั่งรอเพื่อจะโทรศัพท์อีกครั้ง ในระหว่างที่นั่งรอได้พบบุตรสาวของนาย(น)ซึ่งเป็นสามีคนใหม่ของผู้ตาย บุตรของนาย(น)กับนาง(ย)ด้วยกัน ประมาณ 10 นาที บุตรสาวของนาย(น) จึงได้เดินทางกลับบ้าน ผู้ตายจึงได้เข้าไปโทรศัพท์อีกครั้ง ซึ่งขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 18 นาฬิกาเศษ หลังจากพูดคุยกับบุตรชายแล้วผู้ตายได้ออกจากตู้โทรศัพท์สาธารณะ เพื่อจะขี่รถจักรยานยนต์กลับบ้าน แต่ในขณะที่ผู้ตายนั่งคล่อมบนรถจักรยานยนต์เพื่อจะติดเครื่องรถ โดยมีบุตรชายคนเล็กนั่งซ้อนท้ายอยู่ ในขณะนั้น นาย(อ)ได้เดินมาด้านหลังซ้ายมือของผู้ตาย ผู้ตายจึงร้องถามว่ากินข้าวหรือยัง นาย(อ) ตอบว่ากินแล้วและนาย(อ)ได้ชักอาวุธปืนสั้นยิงมายังผู้ตายจนรถจักรยานยนต์ผู้ตายและบุตรชายผู้ตายล้มลงบนพื้น ต่อจากนั้นประมาณ 1 นาที นาย(ส)น้องชายของนาย(อ) ได้ขี่รถจักรยานยนต์เข้ามายังที่เกิดเหตุและชักอาวุธปืนสั้นยิงมายังผู้ตายขณะนอนหงายอยู่ จนเป็นเหตุให้นาง(ย)ถึงแก่ความตาย สาเหตุเนื่องจากนาง(ย)ผู้ตายมีความสัมพันธ์ในทางชู้สาวกับนาย(น) บิดาของ นาย(อ)และนาย(ส) และได้ร่วมหลับนอนที่บ้านของนาง(ย)ผู้ตายเป็นส่วนมากประมาณ 4-5 เดือน ทำให้ภรรยาและบุตรของนาย(น)ไม่พอใจ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อ้างบุตรชายของผู้ตายเป็นประจักษ์พยาน

เมื่อนาย(อ)พี่ชายถูกจับกุมนาย(ส)จึงเข้ามาบอตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในชั้นพนักงานสอบสวนได้ปฏิเสธข้อกล่าวหา ในชั้นศาลนาย(ส)ได้รับสารภาพว่าได้เป็นคนยิงผู้ตายเพียงคนเดียว ส่วนนาย(อ)ปฏิเสธข้อกล่าวหา ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา พิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิต ส่วนนาย(อ)พี่ชายได้ปฏิเสธข้อกล่าวหาและได้ต่อสู้คดีมาตลอด ศาลชั้นต้น ศาล

อุทธรณ์และศาลฎีกาได้พิพากษาประหารชีวิต ใช้เวลาในการพิจารณาคดี ตั้งแต่จับกุมจนถึงศาลฎีกา เป็นเวลา 4 ปี

คณะผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีนี้จนมีคำพิพากษาประหารชีวิต โดยมีข้อค้นพบประเด็นรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

2.2.3 การจับกุมและการควบคุมตัว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 237 บัญญัติว่า ในคดีอาญา การจับ และคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามกฎหมายบัญญัติ

โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งถูกควบคุมอยู่ ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 87 วรรคสามบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดีให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนและตามมาตรา 83⁶ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจก่อล่วงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหา นั้นไว้ ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆกันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน

คณะผู้วิจัยพบว่าในคดีนี้มีการฆาตกรรมเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543 สถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งใหญ่เจ้าของพื้นที่เกิดเหตุได้เป็นผู้ออกหมายจับ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2543 ตามหมายจับที่ 63/2543 “...เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2544 เวลา สองทุ่มเศษ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้สืบทราบจากผู้ต้องหาตามหมายจับได้หลบหนีอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งและจะกลับมาบ้าน

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 83 บัญญัติว่า ในการจับนั้นเจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าว แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป

จึงได้เดินทางไปตรวจสอบพบชายไทยมีลักษณะตามหมายจับจึงได้ขอตรวจสอบบัตรประชาชน ปรากฏว่าเป็นผู้ต้องหาจึงได้แสดงหมายจับกุม...”⁷

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าการออกหมายจับในคดีนี้อาจไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ออกหมายจับแทนศาลทั้งที่การออกหมายจับเกิดขึ้นภายหลังที่รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้แล้วตั้งแต่ปี 2540 แม้เจ้าหน้าที่จะอ้างว่ายังไม่มี การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม

ในขณะที่จับกุมเจ้าพนักงานตำรวจได้แสดงหมายจับและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ แต่ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธตลอดข้อกล่าวหา และในชั้นการสอบสวนพนักงานสอบสวนได้แจ้งแก่ผู้ต้องหา ร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน มีอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครอง โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือมีเหตุอันควร

หลังจากที่แจ้งข้อกล่าวหาแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งสิทธิ 4 ประการ ให้ผู้ต้องหา ทราบคือ

1. พบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว
2. ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
3. ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
4. ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

คณะผู้วิจัยพบว่า ในทางปฏิบัติการแจ้งสิทธิของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ใช้วิธีพิมพ์ไว้ใน คำให้การเพื่อแสดงว่าได้ปฏิบัติตามกฎหมายแล้วเท่านั้น โดยที่ผู้ต้องหาไม่ได้เข้าใจสิทธิที่ตน จะต้องได้รับแต่อย่างใด ดังที่ปรากฏในบันทึกคำให้การ ดังนี้

“.....คำให้การของข้าฯสามารถใช้ยืนยันตัวข้าฯในการพิจารณาคดีในชั้นศาลได้และข้าฯ ได้รับการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาตามกฎหมาย.....”

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาในคดีนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจยังให้ ความสำคัญน้อยไปในทางปฏิบัติ ทั้งที่การแจ้งสิทธิเป็นสาระสำคัญที่จะทำให้ นาย(อ) สามารถ ใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เพื่อพิสูจน์ตนเองได้อย่างเต็มที่ ถ้าเพียงแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ช่วยอธิบายให้ผู้ต้องหาเข้าใจอย่างทอ่งแท้

สำหรับการควบคุมตัวผู้ต้องหา ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ครบ 3 วันก่อนที่จะนำตัวไปศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งไม่สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ต้องนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับ ถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน ตามบันทึกการฝากขังว่า “...เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ควบคุมตัวผู้ต้องหาตั้งแต่วันที่ 5 จนถึงวันที่ 7 ครบกำหนด 3 วัน แต่การสอบสวนยังไม่เสร็จ

⁷ บันทึกการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เนื่องจากต้องสอบปากคำพยานเพิ่มอีก 6 ปาก จึงขอฝากขังอีก 12 วัน และขอรับตัวผู้ต้องหาไปควบคุมที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งใหญ่ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขอฝากขังผู้ต้องหาในคดีนี้รวม 84 วัน...”⁸

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขออำนาจศาลควบคุมตัวผู้ต้องหาถึง 84 วัน โดยอ้างว่าเพื่อสอบพยานเพิ่มเติม ทั้งที่มีพยานที่ต้องสอบสวนมีเพียง 8 คน และเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ออกหมายจับเอง ย่อมแสดงว่าต้องมีหลักฐานพอสมควร จึงอาจขัดต่อหลักควบคุมตัวไว้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

2.2.4 การช่วยเหลือทางกฎหมาย

(1) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา

ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 239 ได้บัญญัติว่า “บุคคลผู้ถูกควบคุม คမ်းขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว” “และมาตรา 241 ได้บัญญัติสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 กำหนดให้เจ้าหน้าที่แจ้งให้แก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบในโอกาสแรก ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิ (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว”

แม้ว่าหลักสิทธิมนุษยชนจะได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ทนายความสามารถเข้าไปให้ความช่วยเหลือไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า ในระหว่างที่นักโทษประหาร (อ) ถูกควบคุมตัวในฐานะผู้ต้องหา ไม่มีโอกาสได้พบหรือได้รับความช่วยเหลือจากทนายความแต่อย่างใด โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้บันทึกปากคำผู้ต้องหาว่า “ผู้ต้องหาไม่ประสงค์ทนายความร่วมฟังการสอบสวนแต่ให้พี่สาวและเป็นผู้ไว้วางใจร่วมฟังการสอบสวนและพนักงานสอบสวนได้จัดให้ร่วมฟังการสอบสวนในครั้งนี้” ในขณะที่ผู้ต้องหาลบยืนยันว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้แจ้งสิทธิให้ทราบ และไม่รู้ว่าจะหาทนายความได้อย่างไร โดยกล่าวว่า “ตอนนั้นผมไม่ได้สนใจอะไรมากเชื่อว่าตนเองไม่ผิด ตำรวจก็ไม่ได้บอกว่ามีสิทธิอะไรจะต้องทำอย่างไรบ้างยังทนายความไม่รู้จะไปหาใคร”⁹

คณะผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่ผู้ต้องหาในคดีนี้ไม่สามารถใช้สิทธิให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวนได้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้ให้ความสำคัญอย่างเพียงพอที่จะให้ทนายความเข้าไป

⁸ บันทึกการฝากขังวันที่ 7 มกราคม 2544 สถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

⁹ สัมภาษณ์ผู้ต้องหาคดีฆาตกรรม นาย (อ) วันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2549 เรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

ช่วยเหลือผู้ต้องหา จึงไม่ได้อธิบายสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาฟังอย่างชัดเจน นอกจากนี้ระบบการให้ความช่วยเหลือโดยการจัดหาทนายความเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ จึงทำให้เขาขาดโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความตั้งแต่เริ่มต้น โดยเฉพาะคดีฆ่าคนตายที่มีอัตราโทษสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิต

(2) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 242 บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้....” แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าในคดีนี้มารดาของจำเลยเป็นคนหาทนายความเอง หลังจากที่ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว และเป็นทนายความที่มีอายุการทำงานกว่า 20 ปี แม้ว่าจะต้องกู้เงินมาเพื่อจ้างทนายความก็ตาม เพราะไม่เชื่อมั่นทนายความที่ศาลจัดให้ โดยมารดาของนาย(อ)เชื่อว่า “ถ้าป้าใช้ทนายขอแรงจากศาล ลูกชายต้องติดคุกแน่เพราะจะได้คนที่ไม่มีประสบการณ์และไม่จริง และทนายที่จ้างก็คิดค่าจ้างไม่แพงก็เลยตัดสินใจหาทนายเองดีกว่าทนายขอแรงจากศาล ตอนนั้นก็ไม่ค่อยมีเงินหรอกต้องกู้เขาแต่เป็นห่วงลูก”¹⁰ สำหรับการทำหน้าที่ของทนายความ จำเลยมีความเห็นว่า “ ทนายความไม่ค่อยมาถามอะไรมากนักไม่ค่อยได้มาเยี่ยม ผมว่าเขาทำคดีไม่ค่อยเต็มที่”¹¹ และทนายความได้พบจำเลยในเรือนจำเพื่อสอบถามเท็จจริงเพียง 2-3 ครั้ง แต่ในความเห็นของทนายความกลับมองว่าประเด็นสำคัญของการเป็นทนายความจำเลยคือการซักค้านพยานโจทก์โดยพยายามลดความน่าเชื่อถือพยานโจทก์เป็นหลักโดยไม่จำเป็นต้องนำพยานจำเลยเข้าสืบต่อศาลมากนัก

คณะผู้วิจัยเห็นว่าจากข้อมูลที่ได้ศึกษาในคดีนี้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้จำเลยไม่ใช้ทนายความที่รัฐเป็นผู้จัดหาให้ฟรี เนื่องจากรมารดาของจำเลยเชื่อว่าทนายความที่รัฐจัดให้ไม่มีประสบการณ์และไม่มีความตั้งใจในการต่อสู้คดีอย่างแท้จริง แต่การจ้างทนายความกลับต้องมีหนี้สิน เพราะต้องหาค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความ จึงเป็นการยากที่จะเข้าถึงสิทธิ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าระบบการให้ความช่วยเหลือไม่สามารถเข้าถึงคนจน และมีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอที่จะประกันสิทธิของจำเลยได้

ภายหลังจากศาลชั้นต้นได้ตัดสินประหารชีวิต จำเลยถูกส่งตัวไปคุมขังที่เรือนจำบางขวาง(นักโทษประหารชีวิตทุกคนจะถูกส่งตัวมาที่เรือนจำบางขวางเพราะเป็นเรือนจำที่มั่นคงแข็งแรง สำหรับคุมขังผู้ต้องโทษที่มีอัตราสูงตั้งแต่ 30 ปีจนถึงประหารชีวิต) จำเลยกลับตัดสินใจให้นักโทษในเรือนจำเป็นผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายแทนทนายความโดยให้เหตุผลว่า “.....ตอนที่ผมถูกจับก็ไม่คิดอะไรมาก เพราะเชื่อว่าจะได้รับ

¹⁰ สัมภาษณ์มารดานาย(อ) วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2549 ศาลจังหวัดทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

¹¹ สัมภาษณ์ผู้ต้องโทษประหารนาย (อ) อ้างแล้ว 9

การปล่อยตัว เชื้อมันในความบริสุทธิ์ของตนเอง ก็ไม่คิดจะสู้อะไรมาก ตำรวจ อัยการ ศาล คงให้ความเป็นธรรมกับเราได้ แต่สุดท้ายผมก็ถูกลงโทษประหารชีวิต ทนายความไม่ค่อยได้มาหา ต้องเสียค่าใช้จ่าย พอมาอยู่ที่เรือนจำก็รู้จักกับนักโทษรุ่นพี่ เขามีความรู้กฎหมาย บางคนเป็นอาจารย์มาก่อน เป็นทนาย ตำรวจ มีความรู้และทราบว่าเขาทำให้หลายคนหลุดมาแล้ว จึงเชื่อใจและให้เขียนอุทธรณ์ให้ ทนายความก็เขียนอุทธรณ์ศาลถามว่าจะเอาฉบับไหน ก็บอกศาลว่าเอาที่นักโทษด้วยกันเขียนให้ ที่สำคัญไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากก็เสียบุญนิดหน่อย.....”¹²

การที่นาย(อ) มีความไว้วางใจและเชื่อมั่น จนตัดสินใจเลือกอุทธรณ์ที่นักโทษด้วยกันเขียนให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์ ทั้ง ๆ ที่ทนายความก็ยังคงเขียนอุทธรณ์คดีอยู่เช่นเดียวกัน ปรากฏว่านาย(อ) ตัดสินใจเลือกอุทธรณ์ที่ผู้ต้องโทษด้วยกันเขียนให้ ด้วยเหตุผลที่สำคัญยิ่งสามประการคือ ไม่ต้องเสียเงินแต่อาจเสียบ้างก็เป็นบุญ 1 ห่อ จำนวน 12 ซอง และเหตุผลที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือได้มีโอกาสพูดคุยกับ **นักกฎหมายประจำแดนประหาร**¹³ ที่เป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย เคยเป็นครู เป็นทนาย ตำรวจ จึงมีโอกาสพูดคุยข้อเท็จจริงได้มากซึ่งแตกต่างกับทนายความที่โอกาสพบหรือเยี่ยมเยียนมีน้อย และประการสุดท้ายด้วยข้อมูลที่นักโทษพูดต่อกันว่า “เขาเขียนหลุดมาเยอะแล้ว”¹⁴ ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้การช่วยเหลือทางกฎหมายประจำแดนประหาร¹⁵ ได้รับความน่าเชื่อถือและถูกเลือกใช้บริการมากกว่าสำนักงานทนายความ

เจ้าหน้าที่เรือนจำบางขวางบางท่านเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีเพราะส่วนใหญ่ักโทษเป็นคนยากจน หากจ้างทนายก็มีแต่เรียกเงิน ก็ทำให้พวกเขาได้มีโอกาสช่วยเหลือกันเองและก็ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

คณะผู้วิจัยเห็นว่าการที่นาย(อ) ได้ให้นักโทษด้วยกันเขียนอุทธรณ์ มีความเสี่ยงที่จะได้มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเป็นธรรม มีความเป็นไปได้ที่ผู้เขียนอุทธรณ์ในเรือนจำอาจมีความรู้ที่ดีและเก่งไม่ด้อยไปกว่าคนข้างนอก หรือยอมทราบข้อเท็จจริงและมีรายละเอียดมากกว่าทนายความ แต่ความเป็น **มืออาชีพ** ที่จะรู้วิธีการนำเสนอข้อเท็จจริงและความน่าเชื่อถือซึ่งอาจมีความแตกต่างกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายของนักโทษในเรือนจำ กลับเป็นการชี้ให้เห็นว่าระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐอาจจะล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

¹² สัมภาษณ์นักโทษประหาร (อ) อ้างแล้ว 9

¹³ เป็นคำนิยามของผู้วิจัย

¹⁴ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาลงลึกเฉพาะว่าโดยรวมแล้วผลคดีเป็นอย่างไร แต่จำกรณศึกษาทั้ง 4 กรณีศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาพิพากษาขึ้นให้ประหารทั้งสิ้น

¹⁵ เป็นคำนิยามของผู้วิจัย

2.2.5 การประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 239 บัญญัติว่า “คำขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว”

การสั่งไม่ให้ประกันตัว จะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี
2. ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน
3. ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น
4. ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ

โดยในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ คือ พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่ ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์หรือผู้เสียหายแล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้¹⁶

การปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวนี้ โดยหลักสิทธิมนุษยชนแล้วต้อง “**ให้ประกันตัวเป็นหลัก ส่วนการไม่ให้ประกันตัวเป็นข้อยกเว้น**” ในคดีนี้ นาย(อ) ได้ขอประกันตัวต่อศาลชั้นต้น และศาลให้ประกันตัวโดยใช้หลักทรัพย์เป็นโฉนดที่ดิน จำนวน 11 ไร่ และเงินสด รวมหลักประกัน 250,000 บาท แม้ว่าผู้เสียหายจะคัดค้านการประกันโดยอ้างเหตุผลว่า “พยานเป็นเด็กและคนร้ายมีอิทธิพลมากในพื้นที่ซึ่งถ้าหากประกันตัวออกมาแล้ว จะทำให้พยานมีอันตรายได้..” แต่ศาลอุทธรณ์กลับไม่ให้ประกัน โดยให้เหตุผลว่า “**พิเคราะห์พฤติการณ์ความหนักเบาแห่งข้อหาและพฤติการณ์แห่งคดีกับพยานหลักฐานนำสืบแล้ว ยังไม่มีเหตุผลสมควรที่จะปล่อยจำเลยชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์**”¹⁷

นาย(อ) ได้รับสิทธิการประกันเป็นเวลาปีกว่าในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น แต่เมื่อศาลชั้นมีคำพิพากษาให้ประหารชีวิต ศาลอุทธรณ์ก็ไม่ให้ประกันตัวในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ตลอดมาจนศาลฎีกามีคำพิพากษาให้ประหารชีวิต นาย (อ) ก็ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำบางขวางจนถึงปัจจุบัน

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108

¹⁷ คำสั่งศาลอุทธรณ์ภาค 8 ที่ 415/2545

2.2.6 การพิจารณาคดี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” และมาตรา 236 บัญญัติว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษา หรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีได้จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สำหรับองค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลชั้นต้นต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคน ส่วนองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน ตามมาตรา 26 และมาตรา 27 ของพระธรรมนูญศาลยุติธรรม¹⁸

สำหรับคดีนี้ นาย (อ) ถูกจับกุมเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2544 ศาลชั้นต้นพิพากษาเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2545 ศาลอุทธรณ์ภาค 8 พิพากษาเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2546 ศาลฎีกาพิพากษาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2548 รวมระยะเวลาในการพิจารณาคดีประมาณ 4 ปี

คณะผู้วิจัยเห็นว่าการพิจารณาคดีรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมนั้น ยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และหลักสิทธิมนุษยชน เนื่องจากในการพิจารณาคดีของศาลในคดีนี้ มิได้มีการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง จึงมีความล่าช้าใช้เวลาในการพิจารณาคดีถึง 4 ปีเต็ม

ในการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น โจทก์ได้ฟ้องจำเลยในข้อหาเจตนาฆ่าและโดยไตร่ตรองไว้ก่อน และได้มีการนำสืบพยานโจทก์ 8 ปาก โดยเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำหน้าที่จับกุมและสอบสวนจำนวน 6 คน และมีลูกชายของผู้ตายซึ่งเป็นพยานเด็กเป็นประจักษ์พยาน ส่วนจำเลยได้นำพยานเข้าสืบ 2 ปาก โดยอ้างฐานที่อยู่ สรุปลงได้ว่า “ในวันเกิดเหตุจำเลยที่ 1 อยู่บ้านนาง ป และนอนอยู่บ้านบุคคลดังกล่าว”¹⁹ เนื่องจากมิได้มีการนำสืบพยานบางปากที่จำเลยเชื่อว่าเห็นเหตุการณ์และอยู่ใกล้ที่เกิดเหตุแต่ได้ตัดออกไม่มีการนำสืบพยานคนนี้ แม้ว่าในชั้นการยื่นบัญชีระบุพยานได้ยื่นพยานปากดังกล่าว ทำให้จำเลยไม่พอใจทนายความอยู่พอสมควร

สำหรับการนั่งพิจารณาคดีของศาล ได้มีผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะโดยศาลชั้นต้นนั่งพิจารณาคดี 2 ท่าน และในการพิจารณาชั้นอุทธรณ์ และฎีกา นั่งพิจารณาคดีจำนวน 3 ท่าน

¹⁸ พระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543

¹⁹ อ้างแล้ว 9

ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาสรุปได้ว่า “ศาลเชื่อว่าประจักษ์พยานที่เป็นเด็ก เห็นและจำคนร้ายได้ เมื่อคนร้ายใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย รถจักรยานยนต์ผู้ตายล้มลงโดยประจักษ์พยานเด็กได้ล้มในลักษณะคว่ำหน้าแนบกับพื้นได้มองไปยังคนร้ายที่ 2 ได้เช่นเดียวกัน อีกทั้งหลังเกิดเหตุเพียง 3 วัน ประจักษ์พยานได้ให้การกับพนักงานสอบสวนโดยบอกลักษณะและการแต่งกายของคนร้ายทั้งสองได้อย่างละเอียดและถูกต้อง ชี้ตัวผู้ต้องหาได้ถูกต้อง นอกจากนี้โจทก์ยังมีหนังสือที่ผู้ตายเขียนไว้ก่อนตายว่าหากตนเองถึงความตายผู้ที่ฆ่าคือภรรยาและบุตรของสามีใหม่ ข้อต่อสู้ของจำเลยทั้งสองไม่สามารถหักล้างพยานโจทก์ได้ พิพากษาว่าจำเลยที่ 1 มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 289(4) ประกอบมาตรา 83 ให้ประหารชีวิต”²⁰

ทนายจำเลยได้ยื่นอุทธรณ์ โดยมีประเด็นอุทธรณ์ที่เป็นสาระสำคัญคือ “คดีนี้มีเด็กชายว. บุตรผู้ตายเบิกความเป็นประจักษ์พยานว่าเห็นคนร้ายใช้อาวุธปืนสั้นยิงผู้ตายจนถึงแก่ความตาย แต่พฤติการณ์ตามคำเบิกความของพยานยังมีพิรุธอยู่หลายประการที่ไม่อาจเชื่อได้ปราศจากข้อสงสัยว่าพยานเห็นและจดจำคนร้ายที่ใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายจนถึงแก่ความตาย”²¹

ต่อมานักโทษประหาร(อ) ได้ให้นักโทษด้วยกันเขียนอุทธรณ์ให้ โดยมีสาระสำคัญคือ “คดีนี้มีอัตราโทษสูงถึงประหารชีวิต พยานหลักฐานโจทก์ต้องมั่นคง หนักแน่น ปราศจากข้อพิรุธ นาระแวงสงสัยใดให้ประจักษ์ได้ แต่เมื่อพิเคราะห์พยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอเข้าสืบ คงปรากฏมีเพียงเด็กชาย ว. ซึ่งขณะเกิดเหตุมีอายุประมาณ 9 ปี แต่สามารถเบิกความนำสืบต่อศาลโดยละเอียด อันเป็นการผิดวิสัย อีกทั้งมิได้ตกใจกลัวแต่กลับแอบมองดูหน้าของคนร้าย จึงคล้ายกับได้รับการเสียมสอนขึ้นมาจากบุคคลอื่นเพื่อปรักปรำจำเลยที่ 1”²²

จากการศึกษากระบวนการพิจารณาของศาล คณะผู้วิจัยพบว่า การเตรียมการในการต่อสู้คดีในชั้นศาลระหว่างทนายความกับจำเลยยังมีข้อจำกัดอยู่มาก โดยเฉพาะในการสอบข้อเท็จจริงจากจำเลย การหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความจริง และการเตรียมพยานนำสืบต่อศาล ซึ่งย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแก่จำเลย

2.2.7 การอุทธรณ์ ฎีกาของนักโทษประหารชีวิต

(1) การอุทธรณ์ - ฎีกา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 วรรคสอง ได้บัญญัติว่า “ในคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวน

²⁰ อ้างแล้ว 17

²¹ อุทธรณ์ วันที่ 13 สิงหาคม 2545

²² อุทธรณ์ วันที่ 6 พฤษภาคม 2546

คดี ไปยังศาลอุทธรณ์ในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นว่านี้จะยังไม่ถึงที่สุดเว้นแต่ศาลอุทธรณ์จะได้พิพากษายืน”

คณะผู้วิจัยพบข้อเท็จจริงว่านาย(อ) ได้ใช้สิทธิยื่นอุทธรณ์และฎีกา โดยให้นักโทษด้วยกันเป็นผู้เขียนอุทธรณ์และฎีกา และศาลอุทธรณ์²³ พิพากษายืนให้ประหารชีวิต จำเลยฎีกาศาลฎีกา²⁴ พิพากษายืนให้ประหารชีวิต ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าที่นาย (อ) ให้นักโทษในเรือนจำเป็นผู้เขียนอุทธรณ์และฎีกา อาจเป็นสิ่งที่จำเลยเข้าถึงได้ง่ายที่สุด และเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด แต่ไม่อาจจะยืนยันประสิทธิภาพในการต่อสู้คดีได้อย่างแท้จริง

(2) การขอพระราชทานอภัยโทษ

การขอพระราชทานอภัยโทษนักโทษประหารชีวิตสามารถดำเนินการได้สองลักษณะคือการขอพระราชทานอภัยโทษรวม และขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย อันเป็นสิทธิของนักโทษประหารชีวิต ดังนั้น เนื่องในโอกาสการครองราชครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ สำหรับนาย (อ) อยู่ระหว่างการตรวจสอบว่าจะเข้าเกณฑ์ได้รับพระราชทานอภัยโทษหรือไม่และนาย (อ) ได้ยื่นขอพระราชทานอภัยโทษเฉพาะรายด้วย

2.2.8 การปฏิบัติต่อนักโทษประหารชีวิต

สิทธิในการที่จะไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างทารุณโหดร้ายมีประเด็นที่สำคัญ 3 ประการด้วยกันคือ (1) การใช้เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการประจานหรือลงโทษหรือให้ได้รับความยากลำบาก (2) การใช้อาวุธในการทำร้ายผู้ต้องขัง (3) การลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังโดยการปฏิบัติต่อเนื้อตัวและการทรมาน ในการใช้เครื่องพันธนาการนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 14 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่ (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ (5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นจะต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

²³ คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ 2718 /2546

²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8321 /2548

ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น

คณะผู้วิจัยพบว่านักโทษประหาร(อ) ต้องใส่ตรวนตลอดเวลา ไม่สามารถถอดได้ ตรวนมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 75 มิลลิเมตร ความยาวประมาณ 75 เซนติเมตร การใส่โซ่ตรวนไม่สามารถทำให้นักโทษทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามปกติ และเป็นการทรมาน ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าเรือนจำบางขวางเป็นเรือนจำที่มีความมั่นคงสูง และมีระบบการควบคุมที่ดี ไม่มีความจำเป็นต้องใส่ตรวนนักโทษ เพราะการใส่ตรวนนักโทษเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิในชีวิตและร่างกาย

จากกรณีศึกษานาย(อ) นักโทษประหารชีวิตชายคดีฆาตกรรม พบว่านักโทษประหารชีวิตในคดีนี้ ยังได้รับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไม่ครอบคลุมครบถ้วน อาทิ การแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา การช่วยเหลือทางด้านกฎหมายโดยให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวน การแต่งตั้งทนายความช่วยเหลือคดีแก่จำเลย กระบวนการพิจารณาคดี และการปฏิบัติต่อนักโทษประหารชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระบวนการในการพิสูจน์ความจริงในชั้นศาลมีข้อบกพร่องทำให้จำเลยขาดโอกาสในการเตรียมการและต่อสู้คดีอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาที่สำคัญสามประการคือ ประการแรกปัญหาความยากจน และการขาดโอกาสที่จะมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องขังของนาย(อ) ตั้งแต่กระบวนการในการจับกุม การควบคุมตัว การพิจารณาคดี และการคุมขังในเรือนจำ ประการที่สอง ปัญหาการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีได้ให้ความสำคัญและเคารพสิทธิของผู้ต้องหาจำเลย และผู้ต้องขัง และประการที่สาม ปัญหาระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าถึงสิทธิได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เมื่อกระบวนการยุติธรรมยังไม่สมบูรณ์เพียงพอก็ไม่อาจสรุปได้อย่างชัดเจนว่านักโทษประหารชีวิตรายนี้ได้กระทำความผิดจริงหรือไม่

ปัจจุบันนาย(อ) อายุ 30 ปี มีความเครียดเนื่องจากกังวลในเรื่องโทษและกลัวถูกประหารชีวิต มีความต้องการที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

2.3 กรณีศึกษาที่ 2 นาง (ส) และนาง (ม) นักโทษโทษประหารชีวิตหญิงคดียาบ้า

2.3.1 ประวัติของนาง (ส) และนาง (ม)

นาง (ส) อายุ 36 ปี สัญชาติกัมพูชา มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ จังหวัดกระเจะ ประเทศกัมพูชา บิดายังมีชีวิตอยู่ มารดาเสียชีวิตแล้ว มีพี่น้องจำนวน 11 คน นาง (ส) เป็นลูกคนที่ 4 ของครอบครัว จบการศึกษาของประเทศกัมพูชาในระดับ 4 จากนั้นได้ออกมาทำนา ทำสวนเมื่ออายุ 23 ปี จึงเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยครั้งแรกเป็นลูกจ้างทำงานรับจ้างอยู่กับบ้านของคนไทยประมาณ 2 ปีเศษจึงออกมาขายของ โดยซื้อของจากประเทศกัมพูชามาขาย

ที่ฝั่งไทย ชายของมาได้ประมาณ 7 ปีเศษจึงเปิดร้านค้าของตนเอง นาง (ส) แต่งงานกับ นาย (บ) เชื้อชาติกัมพูชา สัญชาติไทย ที่อยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดตราด ไม่มีบุตรด้วยกัน

นาง (ม) อายุ 32 ปี (น้องสาวของนาง ส.) สัญชาติกัมพูชา จบการศึกษาระดับชั้นการศึกษาระดับ 5 แต่งงานแล้วมีบุตร 1 คน หลังจากคลอดบุตรได้ 1 เดือนก็ถูกจับกุม เข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างและขายของอยู่ที่ จังหวัดตราด มีรายได้ประมาณเดือนละ 2,000 ถึง 3,000 บาท

2.3.2 ความเป็นมาของคดียาเสพติด

เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2540 สามีนาง (ส) นาง (ส) นาง (ม) และน้องชาย ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการยาเสพติด ในข้อหาร่วมกันมียาเสพติดให้โทษประเภท 1 (เมทแอมเฟตามีน-ยาบ้า) จำนวน 100,000 เม็ด ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต และถูกฟ้องในฐานความผิดร่วมกันนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 1 (เมทแอมเฟตามีน) เพื่อจำหน่าย และร่วมกันมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 1 มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์เกินหนึ่งร้อยกรัมโดยไม่ได้รับอนุญาต

เจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างว่าเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2540 ได้มีสายลับมาพบและแจ้งข่าวการลักลอบจำหน่ายยาเสพติดว่า นาง (ส) กับพวก จะลักลอบนำยาบ้าจากประเทศกัมพูชา เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองบังคับการปราบปรามยาเสพติดได้ให้สายลับช่วยติดต่อหาผู้ซื้อยาบ้าให้ โดยจะจำหน่ายยาบ้าจำนวนหนึ่งแสนเม็ด ราคา สามล้านบาท เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการวางแผนจับกุมโดยใช้สายล่อซื้อยาบ้าจำนวน 100,000 เม็ด สายลับได้นำเจ้าหน้าที่ตำรวจไปที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เพื่อดำเนินการจับกุม เมื่อติดต่อขอซื้อยาบ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นสายล่อซื้อได้นำเงินจำนวนสามล้านบาทให้แก่ นาง (ส) และนาง (ม) นับเงิน และสายลับได้ตรวจดูสิ่งของภายในปี๊บขนมปังพบว่าภายในปี๊บบรรจุยาบ้าถุงละ 200 เม็ด รวมทั้งหมด 100,00 เม็ด จึงได้จับกุม สามีนาง (ส) น้องสาวนาง (ส) และน้องชายนาง (ส) ภายหลังการจับกุมแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำตัวทั้งหมดมาที่หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธินจังหวัดตราด เพื่อบันทึกการจับกุม โดยในการจับกุมครั้งนี้ได้มีของกลางคือยาบ้าชนิดสีน้ำตาลบรรจุในถุงพลาสติกใสแบบซองนับได้ 497 ถุง มียาบ้าบรรจุถุงละ 200 เม็ด รวมยาบ้าประมาณ 100,000 เม็ด

นาง (ส) และนาง (ม) ได้ให้การในชั้นพนักงานสอบสวนและในชั้นศาลว่า ได้มีนายทหารเรือติดค้างหนี้จำนวนประมาณ 200,000 บาท จากการที่ซื้อของไปจากร้านและได้ค้างไว้ จึงได้ให้ทหารเรือคนหนึ่งไม่รู้จักชื่อ ได้รู้จักกันมา 2 ปีแล้วเป็นคนไปทวงหนี้ให้ ต่อมาทหารเรือที่เรียกว่า อา ได้มาฝากกระป๋องขนมปังกรอบจำนวน 5 กระป๋องจากนั้นก็ขับรถออกไป

ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ภาค และ ศาลฎีกา ได้มีคำพิพากษาให้ประหารชีวิตสามีนาง (ส) นาง (ส) และนาง (ม) และศาลได้พิพากษายกฟ้องน้องชายนาง (ส)

คณะผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีนี้จนมีคำพิพากษาประหารชีวิต โดยมีข้อค้นพบประเด็นรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

2.3.3 การจับกุมและการควบคุมตัว

หลังจากที่แจ้งข้อกล่าวหาแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งสิทธิ 4 ประการให้ผู้ต้องหาทราบคือ พบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร และได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ก่อนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ออกหมายจับและจับกุมได้เอง อันเป็นการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยปราศจากการควบคุมตรวจสอบจากฝ่ายตุลาการ ซึ่งอาจจะล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนได้ จึงได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ว่าการจับกุมต้องมีหมายของศาลแต่ก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีเท่านั้น

คณะผู้วิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจปราบปรามยาเสพติดได้วางแผนจับกุมสามีของนาง ส. นาง ส.นาง ม.และน้องชาย โดยใช้วิธีล่อซื้อยาบ้า ซึ่งเป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า จึงไม่จำเป็นต้องขอหมายจับจากศาล และเจ้าหน้าที่ได้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบในชั้นการจับกุมว่า.....“ร่วมกันมียาเสพติดให้โทษ ประเภท 1 ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต.....” แต่ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธตลอดข้อกล่าวหา และในชั้นการสอบสวนพนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหาดังกล่าวแก่ผู้ต้องหาซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา คณะผู้วิจัยพบว่า ในทางปฏิบัติโดยทั่วไปเจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะใช้วิธีพิมพ์ในบันทึกคำให้การผู้ต้องหาไว้ก่อนเพื่อให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับทราบ เช่นเดียวกับบันทึกคำให้การของนาง(ส) และนาง (ม) ได้พิมพ์ไว้ว่า “...เจ้าพนักงานได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่าข้าพเจ้ามีสิทธิ 3 ประการตามบันทึกการแจ้งสิทธิซึ่งข้าพเจ้าได้ลงลายพิมพ์นิ้วมือรับทราบไว้แล้วเนื่องจากข้าพเจ้าไม่สามารถเขียนภาษาไทยได้ และพนักงานสอบสวนได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่าข้าพเจ้าจะให้การหรือไม่อย่างไรก็ได้และหากข้าพเจ้าให้การ คำให้การของข้าพเจ้าสามารถใช้ยืนยันตัวข้าพเจ้าในการพิจารณาในชั้นศาลได้ และข้าพเจ้าสามารถพูดและฟังภาษาไทยได้ดี ข้าพเจ้าขอให้การเป็นภาษาไทย ...”²⁵ ในขณะที่นาง (ส) และนาง (ม) ได้ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิว่า “..หลังจากจับกุมไม่เห็นตำรวจเขาพูดบอกอะไร สิทธิที่พี่พูดมาก็ไม่ได้บอก.....”²⁵

²⁵ บันทึกคำให้การผู้ต้องหา นาง(ส)และนาง(ม)

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังพบอีกว่านาง(ส) และนาง (ม) ไม่ได้รับรู้หรือมีความเข้าใจสิทธิของผู้ต้องหามากนัก และมีความเข้าใจผิดว่าคดียาเสพติดจะไม่มีการลงโทษถึงขั้นการประหารชีวิต โดยได้ให้ข้อมูลว่า **“ในตอนนั้นไม่รู้ว่คดียาเสพติดจะมีโทษร้ายแรงถึงประหารชีวิต เพราะที่ประเทศเขมรไม่มีโทษประหารชีวิต”**²⁶

ภายหลังการจับกุมเจ้าหน้าที่ได้จัดให้มีการแถลงข่าวโดยมีสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต่างลงข่าวเป็นข่าวใหญ่ คณะผู้วิจัยเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา เพราะเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าไม่มีความผิด จะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้ จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

ในขณะเดียวกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ 3 วันก่อนที่จะนำตัวไปศาล ดังนั้น คดีนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้จนครบ 3 วัน และมีการขออำนาจศาลฝากขังต่อศาลครั้งละ 12 วัน เป็นจำนวน 7 ครั้ง รวมทั้งหมด 84 วัน

2.3.4 การช่วยเหลือทางกฎหมาย

(1) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้สอบสวนผู้ต้องหาเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2540 และสอบสวนเพิ่มเติมวันที่ 16 ธันวาคม 2540 ในการสอบสวนครั้งหลังได้สอบสวนภายหลังจากรัฐธรรมนูญ มีผลบังคับใช้ ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น จึงต้องให้สิทธิผู้ต้องหาในการให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนด้วย

แต่ในทางปฏิบัติคณะผู้วิจัยพบว่าในการสอบสวนนาง (ส) และนาง (ม) ในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวในฐานะผู้ต้องหาไม่มีทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน และไม่มีโอกาสได้พบหรือได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ อันกลายเป็นข้อจำกัดในการต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ตัวเอง

(2) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลย

ภายหลังจากที่อัยการส่งฟ้องต่อศาลแล้ว ญาติของสามีนาง(ส) ได้เป็นคนจัดหาทนายความให้ โดยมีค่าจ้าง 100,000 บาท แต่ทนายความผู้รับผิดชอบคดีสามีของนาง (ส) และ

²⁶ สัมภาษณ์นาง(ส)และนาง(ม) ที่สถานกักขังกลาง วันที่ 11 มกราคม 2549

นาง (ส) ได้เข้าเป็นทนายความแตกต่างให้จำเลยเฉพาะการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นเท่านั้น โดยทนายความกล่าวว่า “...ญาติของสามีนาง (ส) ที่ผมเคยทำคดีมาก่อนได้มาติดต่อหลังจากจับกุมแล้ว ในชั้นตำรวจไม่ได้เข้าไป ตอนนั้นเรียกไป 100,000 บาทแต่ได้รับเงินจริง 15,000 บาท ผมทำคดีในศาลชั้นต้นเท่านั้นส่วนอุทธรณ์ฎีกาผมไม่ทราบ....”²⁷

เนื่องจากนาง(ม) ไม่มีเงินที่จะจ้างทนายความในการต่อสู้คดี จึงได้ขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ ซึ่งมักจะเรียกทนายความที่ศาลแต่งตั้งเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลยว่า “ทนายความขอแรง” ทนายความผู้รับผิดชอบคดีนาง (ม) ได้บอกว่า “...ผมติดตามคดีนี้มาตลอด คดีนี้ที่จังหวัดตราดเป็นข่าวใหญ่มาก ตอนจับกุมลงข่าวหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ที่วีช่อง 7 และไอทีวี ออกข่าวเห็นหน้าผู้ต้องหาชัดเจน คดีนี้ถือว่าเป็นการจับกุมยาเสพติดติดมากที่สุดถึง 100,000 เม็ด จำเลยที่ 1 ที่ 2 จ้างทนาย ส่วนผมศาลขอแรงให้เป็นทนายความจำเลยที่ 3 และ 4...”

นาง(ส) มีความเห็นว่าทนายความไม่ได้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างจริงจังเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะค่าตอบแทนไม่สูงพอสำหรับทนายความของตนเอง ส่วนทนายความของน้องสาวก็เป็นทนายความที่ศาลตั้งให้ โดยได้กล่าวว่า “...ไม่ทราบเหมือนกันว่าทนายความเป็นใครญาติแฟนเป็นคนหามาให้ แต่ดูเขาไม่ค่อยสนใจเท่าไรอาจเป็นเพราะเรามีค่าจ้างน้อย ส่วนทนายของน้องสาวศาลแต่งตั้งให้...”²⁸

คณะผู้วิจัยพบว่าในทางปฏิบัติการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความให้ยังไม่มีการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะในชั้นการจับกุมและสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ต้องหาในคดีนี้คือ นาง(ส) และนาง (ม) ไม่มีโอกาสพบหรือได้รับความช่วยเหลือจากทนายความแต่อย่างใด โดยนาง (ส) และนาง (ม) ได้พบทนายความเป็นครั้งแรกภายหลังจากที่อัยการได้ส่งฟ้องต่อศาลแล้ว หลังจากนั้นก็มีพบทนายความอีกเพียง 1-2 ครั้งเท่านั้น

ภายหลังศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาให้ประหารชีวิตนาง(ส) และนาง(ม) ทนายความได้เขียนอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ แต่จำเลยไม่ยอมรับการเขียนอุทธรณ์ของทนายความโดยให้นักโทษด้วยกันเขียนให้ โดยให้เหตุผลว่า “...มีคนที่ดีอยู่ข้างในให้คำปรึกษาก็เลยเลือกอันที่เขียนเอง และติดต่อกันง่ายกว่า ทนายไม่ค่อยได้เจอกันไม่รู้ว่าเขาเขียนอะไรบ้าง” ในขณะที่เดียวกันทนายความเชื่อว่ามีประเด็นที่จะต่อสู้ทางกฎหมายโดยให้ความเห็นว่า “...ศาลชั้นต้นตัดสินประหารชีวิตผมก็เขียนอุทธรณ์ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลไปแล้ว แต่จำเลยก็ยื่นอุทธรณ์อีกฉบับหนึ่ง คงเขียนกันเอง เข้าใจว่าคงได้คำแนะนำจากผู้ต้องขังในเรือนจำ ศาลได้ถามจำเลยว่าจะเอาฉบับไหน จำเลยต้องการยื่นเอง ผมก็ถอนอุทธรณ์ออกมา ตอนที่ผมเขียนอุทธรณ์ ผมคิดว่ายังมีประเด็นอยู่....”

²⁷ สัมภาษณ์ทนายความของนาง(ส) วันที่ 6 มกราคม 2549

²⁸ อ้างแล้ว 26

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การที่จำเลยไม่ให้ความเชื่อถือต่อการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความทั้งที่ศาลจัดให้และที่จำเลยจัดหาเอง ย่อมแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของทนายความในด้านการเตรียมพยานหลักฐาน และการให้คำปรึกษาแก่จำเลยอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง รวมทั้งค่าตอบแทนที่เหมาะสมแก่ทนายความ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นคนยากจนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะสำหรับนักโทษประหารชีวิต

2.3.5 การประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

ในคดีนี้ นาง (ส) และนาง (ม) ไม่ได้ยื่นขอประกันตัวเพราะไม่มีหลักทรัพย์ แต่สามีนาง (ส) ยื่นประกันตัว แต่ศาลไม่ให้ประกัน เพราะ หากมีโทษสูง ตามนโยบายของศาล 1,000 เม็ดก็ไม่ให้ประกันตัวแล้ว ประกอบกับเป็นชาวกัมพูชาด้วย²⁹ จำเลยทั้งสองคนจึงถูกควบคุมตัวตลอดในระหว่างการพิจารณาของศาลจนถึงวันที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต

อาจกล่าวโดยสรุปว่า การที่จำเลยไม่ได้รับสิทธิการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการประกันตัวเนื่องจากจำเลยมีฐานะยากจน เป็นชาวเขมร และเป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2.3.6 การพิจารณาคดี

ในคดีนี้ นาง (ส) และนาง (ม) ถูกจับกุมเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2540 ศาลชั้นต้นพิพากษาเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2544 ศาลอุทธรณ์ภาค 8 พิจารณาเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2546 ศาลฎีกาพิพากษาเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547 รวมระยะเวลาในการพิจารณาคดีประมาณ 6 ปีเศษ เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก และในระหว่างพิจารณาคดีจำเลยถูกคุมขังโดยตลอด

คณะผู้วิจัยพบว่าในคดีนี้ศาลยังไม่ได้ใช้การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง และการสืบพยานต้องมาสืบที่ศาลอาญากรุงเทพใต้ตลอด เนื่องจากชุดจับกุมเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกรุงเทพ

การพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นในคดีนี้มีผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ดังที่ทนายความจำเลยยืนยันว่า "...ผมยืนยันเลยคดีนี้พิจารณาที่ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลจังหวัดตราด ผู้พิพากษาคณะเดียวตลอดส่วนอีกสองท่านมาลงชื่อตอนหลังถ้าพูดจริง ๆ แล้วก็ขัดต่อกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่จำเลยก็ไม่ได้ใช้สิทธิตรงนี้ที่ยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ เพราะการพิจารณาคดีไม่ชอบด้วยกฎหมาย..."³⁰

²⁹ ทนายความจำเลยที่ 3

³⁰ สัมภาษณ์ทนายความขอแรงของจำเลยที่ 3 วันที่ 12 มกราคม 2549

ในการพิจารณาคดีโจทก์ได้ฟ้องมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า”...เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2540 สายลับมาแจ้งว่าทราบว่ามีคนลักขโมยยาเสพติดที่ตลาดลกลอบนำเมทแอมเฟตามีน จำนวน 100,000 เม็ด เข้ามาในประเทศไทย และประสงค์จะจำหน่ายในราคา 3,000,000 บาท จึงวางแผนจับกุมด้วยวิธีการล่อซื้อโดยให้สายลับช่วยติดผู้ต้องการซื้อให้ ดำรวจได้ปลอมตัวไปให้เงินแก่ผู้ต้องหาดู ต่อมาเวลาประมาณ 17.00 นาฬิกา เห็นจำเลยที่ 3 และที่ 4 ช่วยกันหิ้วถุงพลาสติกซึ่งมีใบบรรจุอยู่ภายในถุงละ 1 ใบ จำนวน 5 ถุง และจำเลยที่ 1 ที่ 2 ช่วยกันนำถุงไปเก็บไว้ในห้องนอน เมื่อเข้าไปตรวจดูพบว่ามีขนมปังปิดหน้าอยู่ภายในบรรจุแอมเฟตามีนถุงละ 200 เม็ด จำนวน 497 ถุง รวมเมทแอมเฟตามีน 100,000 เม็ด จึงเข้าแสดงตัวจับกุม...”³¹

ในการพิจารณาโจทก์อ้างเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดจับกุมเป็นประจักษ์พยาน

ในการต่อสู้คดีของจำเลยต่อสู้ว่า”...จำเลยประกอบอาชีพขายของชำประเภทเหล้า บุหรี่ ต่างประเทศ ขายทั้งเงินสดและเงินเชื่อ เรือโท (ท) ได้ติดเงินเชื่อจำนวน 190,000 บาท ได้ทำสัญญาไว้ ต่อมาพ.จ.อ.(ธ)เป็นลูกน้องของเรือโท(ท) ได้มาติดต่อขอชำระหนี้และฝากของไว้เป็นถุงพลาสติกแบบหิ้ว 5 ถุง ภายในบรรจุใบอยู่ถุงละ 1 ใบไปเก็บไว้ในห้องนอนของจำเลย...”³²

ศาลชั้นต้นได้พิพากษาว่า ”.....การที่จำเลยได้ช่วยกันตรวจสอบเงินที่ล่อซื้อนำสายลับไปนำเมทแอมเฟตามีนเข้ามาที่บ้านและช่วยกันยกเมทแอมเฟตามีนเข้ามาไว้ในห้องนอน เชื่อว่าจำเลยร่วมรู้เห็นมาตั้งแต่ต้นแล้วว่าใบใส่ขนมปังมีเมทแอมเฟตามีนซุกซ่อนอยู่ เพราะหากไม่รู้และต้องการทราบว่ามีสิ่งของอะไรบรรจุในใบก็สามารถเปิดออกตรวจสอบดูได้ที่บริเวณหน้าบ้านหรือที่ใดๆได้วางอยู่แล้ว คงไม่มีเหตุผลหรือความจำเป็นใดที่จำเลยที่ 1-2 ต้องช่วยกันยกใบไปเก็บไว้ในห้องนอน

พยานโจทก์ทั้งสามปากเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติดเบิกความสอดคล้องกันและได้ปฏิบัติราชการตามหน้าที่ไม่รู้จักกับจำเลยมาก่อน และไม่มีสาเหตุให้ต้องระแวงสงสัยว่าจะกลั่นแกล้งเบิกความปรักปรำจำเลย

การที่จำเลยอ้างว่าถูกกลั่นแกล้งนำของมาฝากเพื่อให้ถูกจับกุมนั้น ไม่ปรากฏว่ามีความสนิทชิดเชื้อกับพ.จ.อ.(ธ)มากเพียงใดจึงไม่สามารถนำของมาฝากกันไว้ที่บ้านได้และหากพิจารณาจากราคาของเมทแอมเฟตามีนกับจำนวนนี้พบว่าแตกต่างกันมาก

จึงพิพากษาว่าจำเลยที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 มีความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ให้ลงโทษประหารชีวิต

³¹ คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 419 / 2544

³² อ้างแล้ว 31

2.3.7 การอุทธรณ์และฎีกาของนักโทษประหารชีวิต

(1) การอุทธรณ์ - ฎีกา

ในทางปฏิบัตินาง(ส) และนาง (ม) ได้ใช้สิทธิยื่นอุทธรณ์ และฎีกา แต่ดังที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นว่า นาง (ส) และนาง (ม) ได้ให้นักโทษในเรือนจำด้วยกันเขียนอุทธรณ์ และเขียนฎีกาให้ โดยไม่ต้องการความช่วยเหลือจากทนายความ จนกระทั่งศาลอุทธรณ์³³ และศาลฎีกา³⁴ พิพากษายืนให้ประหารชีวิต

(2) การขอพระราชทานอภัยโทษ

ในทางปฏิบัติการขอพระราชทานอภัยโทษนั้นมิได้สองลักษณะคือ การขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปโดยที่ผู้ต้องโทษไม่ต้องยื่นคำร้อง และนักโทษยื่นขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย การขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปจะออกเป็นพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษเนื่องในโอกาสสำคัญ ด้วยเหตุนี้ ในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปี 2549 จึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2549 โดยกำหนดหลักเกณฑ์ ว่านักโทษคดีอาชญาเสพติดที่จะได้รับการอภัยโทษจะต้องเป็นนักโทษที่ต้องโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดก่อนหรือในวันที่ 12 สิงหาคม 2547 ดังนั้น นาง(ส)และนาง(ม) ไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษเพราะไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษ³⁵ เนื่องจากนาง(ส)และนาง(ม)ถูกศาลฎีกาพิพากษาให้ประหารชีวิตเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2547 ซึ่งภายหลังวันที่ 12 สิงหาคม 2547นั่นเอง แต่นาง(ส)และนาง(ม) ได้ใช้สิทธิยื่นฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายแล้ว แต่ในขณะนี้ยังไม่ทราบผล

2.3.8.การปฏิบัติต่อนักโทษประหารชีวิต

คณะผู้วิจัยพบว่านาง(ส) และนาง (ม) ไม่ต้องใส่ตรวน เพราะเป็นนักโทษประหารผู้หญิง แต่ก็ทำกิจกรรมได้ค่อนข้างจำกัด และอยู่อย่างหวาดผวาลดเวลา ดังที่นาง (ส) บอก

³³ คำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหมายเลขแดงที่ 706 /2546

³⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5044 /2547

³⁵ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษพ.ศ.2549 มาตรา 11 บัญญัติว่า นักโทษเด็ดขาดดังต่อไปนี้ไม่อยู่ในข่ายได้รับพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกานี้

(1) ผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเกินแปดปี จำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิตภายหลังวันที่พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษพ.ศ. 2547 ใช้บังคับ ในความผิดฐาน นำเข้าหรือส่งออก หรือผลิต นำเข้าหรือส่งออกเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ กฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือกฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท

ความรู้สึกว่า “...เมื่อสักครู๋ได้ยื่นฝ่ายปกครองประกาศเรียกชื่อใจเต้แรงมากกลัวเขาเอาไปประหารชีวิต...”

สิทธิได้รับการเยี่ยม การติดต่อญาติพี่น้องและบุคคลภายนอก

จากกรณีศึกษานาง(ส) และนาง (ม) นักโทษประหารหญิงคดียาบ้า พบว่านักโทษประหารชีวิตในคดีนี้ ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในหลายประการด้วยกัน อาทิ การแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา การให้ทนายความนั่งฟังการสอบสวน การให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ และการนั่งพิจารณาคดีของศาลที่ไม่ครบองค์คณะ ซึ่งทำให้กระบวนการพิจารณาคดีนี้ อาจจะไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่จำเลยได้เท่าที่ควร

เนื่องจากนโยบายปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาลมุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงที่สุด เพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างไม่ให้เกิดการอาชญากรรมอีก จึงได้สร้างแรงจูงใจให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยการให้เงินรางวัลหรือตำแหน่งในการปฏิบัติหน้าที่ปราบปรามยาเสพติด ดังนั้น การรับฟังพยานที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องกระทำอย่างรอบด้านและระมัดระวัง เพื่อจะประกันสิทธิของจำเลย

ปัจจุบันนาง(ส)อายุ 36 ปีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงและสุขภาพจิตเคลียดกังวลเนื่องจากหวาดหวักลัวถูกประหารชีวิต

นาง(ม)อายุ 32 ปี สุขภาพร่างกายแข็งแรงสุขภาพจิตเข้มแข็ง แต่ต้องการมีโอกาสได้พบลูกที่อยู่ประเทศกัมพูชา

2.4 กรณีศึกษาที่ 3 นาย (ต) นักโทษประหารชีวิตชายคดีฆาตกรรม

2.4.1 ประวัติส่วนตัวนาย (ต)

นาย(ต) อายุ 30 ปี มีที่อยู่ถาวรอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีพี่น้องรวม 3 คน ยังไม่ได้สมรส มารดาเสียชีวิตนานแล้ว ส่วนบิดาเสียชีวิตเมื่อปี 2548 ในขณะที่นาย (ต) ต้องโทษอยู่ที่เรือนจำบางขวาง นาย (ต) จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หลังจากนั้นได้ทำงานเป็นลูกจ้างป่าไม้ ตำแหน่งสายตรวจ มีรายได้ประมาณเดือนละ 5,000 บาท จึงมีฐานะค่อนข้างยากจน

2.4.2 ความเป็นมาของคดีฆาตกรรม

คดีนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2543 มีคนร้ายใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย จำนวน 3 นัดภายในบ้านของผู้ตายหลังจากที่ผู้ตายกลับมาจากที่ทำงาน ภรรยาผู้ตายได้ให้การกับตำรวจว่าเห็นนาย (ต) เป็นคนยิง โดยมีมูลเหตุจูงใจที่ทำให้นาย (ต) ยิงผู้ตายคือผู้ต้องหาที่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับผู้ตายเรื่องรองเท้าของผู้ตายได้หายไปและกล่าวหาว่าจำเลยเอาไป ก่อนหน้านั้นผู้ต้องหา

กล่าวหาว่าผู้ตายไปบอกเจ้าของไร่นาว่า จำเลยกับพวกลักต่อนไป เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาไม่พอใจผู้ตาย

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ติดตามจับกุมตัวนาย(ต) ได้ในวันรุ่งขึ้นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2543 บนถนนในหมู่บ้าน และตั้งข้อหาว่าฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน มีอาวุธเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และพกพาอาวุธปืนไปในเมือง หมู่บ้าน หรือทางสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต

นาย(ต) ปฏิเสธข้อกล่าวหาตั้งแต่ในชั้นจับกุม สอบสวน และในชั้นศาล โดยอ้างว่าในวันเกิดเหตุไปทำไร่อยู่กับเพื่อน

ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีคำพิพากษาให้ประหารชีวิต

คณะผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีนี้จนมีคำพิพากษาประหารชีวิต โดยมีข้อค้นพบประเด็นรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

2.4.3 การจับกุมและควบคุมตัว

ในทางปฏิบัติ คดีเหตุเกิดเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2543 เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบจากภรรยาผู้ตายว่านาย (ต) เป็นคนยิงผู้ตาย จึงได้ติดตามจับกุมตัวผู้ต้องหาได้ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2543 โดยไม่มีหมายจับจากศาล ซึ่งนาย (ต) กล่าวว่า “...ขณะกำลังขับรถกระบะไปทำงานโดยนั่งคู่ไปกับเพื่อน เจ้าหน้าที่ตำรวจ 30 กว่านายได้เข้าจับกุมบนถนนในหมู่บ้าน และได้แจ้งข้อกล่าวหาว่าใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย ไม่ได้แจ้งสิทธิแต่อย่างใด....” แต่ภายหลังจากการจับกุม นาย (ต) แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำหมายค้นจากศาลไปค้นบ้านของนาย (ท) ซึ่งเป็นเพื่อนของนาย (ต) เพื่อหาพยานหลักฐาน นอกจากนี้ บิดาและพี่น้องของนาย (ต) ทราบการจับกุมตัวนาย (ต) ภายหลังการจับกุมไม่นานนัก เพราะเป็นการจับกุมในหมู่บ้านที่นาย (ต) อาศัยอยู่นั่นเอง

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้คุมขังนาย (ต) ไว้ที่สถานีตำรวจ 1 คืนจึงได้ส่งตัวมาคุมขังที่เรือนจำจังหวัดกาญจนบุรี และเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขออนุญาตศาลคุมขังจำเลยในระหว่างสอบสวน จำนวน 7 ครั้ง ระยะเวลา 12 วัน รวมทั้งสิ้น 84 วัน ในระหว่างการควบคุมตัวในชั้นสอบสวน นาย(ต) ได้ยื่นขอประกันตัว แต่ศาลไม่ให้ประกันตัว

คณะผู้วิจัยพบว่า ในการจับกุมตัวนาย (ต) ไม่ได้มีการขออนุญาตจับจากศาล แต่ในการเข้าค้นเพื่อหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขออนุญาตค้นจากศาล และได้ส่งตัวผู้ต้องหาไปศาลเพื่อขออำนาจศาลฝากขัง หลังจากควบคุมตัวไว้เพียง 1 วันเป็นการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน แต่นาย (ต) ไม่ได้รับสิทธิการประกันตัว เพราะศาลไม่อนุญาตให้ประกันตัว โดยอ้างว่าเกรงว่าจะไปข่มขู่พยาน นาย (ต) จึงถูกควบคุมตัวตั้งแต่การจับกุมเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2543 จนถึงปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในคดีนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบพยานทั้งหมดแค่ 9 ราย โดยมุ่งเน้นที่ประจักษ์พยาน จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้เวลาคุมขังในระหว่างการสอบสวนนานถึง 84 วัน ประกอบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้แจ้งสิทธิให้นาย(ต) ทราบอย่างชัดเจนว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้าง จึงทำให้นาย(ต) ไม่มีทนายความเข้าไปช่วยเหลือตั้งแต่ต้นทำให้การต่อสู้คดีของนาย(ต) ไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่นัก

2.4.4 การช่วยเหลือทางกฎหมาย

(1) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา

ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 239 ได้บัญญัติว่า “บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมาตรา 241 ได้บัญญัติสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 กำหนดให้แจ้งให้แก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบในโอกาสแรก ว่า “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิ (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว”

คณะผู้วิจัยพบว่าในทางปฏิบัติ นาย (ต) ไม่มีโอกาสพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว เนื่องจากไม่มีความรู้มาก่อนและไม่ได้รับการแจ้งสิทธิว่าตนเองในฐานะผู้ต้องหา มีสิทธิอะไรบ้าง โดยบอกว่า “...ตอนถูกจับในตอนนั้นผมไม่รู้อะไรเลย ไม่รู้ว่ามีสิทธิอะไรบ้าง ทั้งกังวล ทั้งกลัวก็ได้แต่ปฏิเสธข้อกล่าวหาตลอด ผมเชื่อว่าผมถูกกลั่นแกล้ง ประมาณ 1 เดือนก่อนถูกจับในขณะที่ผมขับรถไปทำงาน ผู้กำกับจะขอค้นรถผมไม่ให้ค้นจึงไม่พอใจ ตำรวจที่มากับผู้กำกับผมก็รู้จักหมด..... ” เช่นเดียวกับในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนก็ไม่มีทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนด้วย โดยนาย (ต) กล่าวว่า “...นอกจากผู้กำกับและร้อยเวรแล้ว ไม่มีใคร ไม่มีทนายความเข้าฟังการสอบสวน....”³⁶

(2) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลย

ในทางปฏิบัติ นาย(ต) เข้าใจผิดว่าบิดาเป็นคนจัดจ้างทนายความ ทั้งที่เป็นทนายความที่ศาลจัดหาให้ ซึ่งเป็นทนายความที่มีประสบการณ์การทำงานประมาณ 15 ปีแต่การปรึกษาหารือเกี่ยวกับคดีมีน้อยมาก แม้กระทั่งชื่อของทนายความนาย (ต) ก็ยังจำไม่ได้ เนื่องจากทนายความมาพบจำเลยเพียง 2 ถึง 3 ครั้ง เพื่อสอบถามข้อเท็จจริงเท่านั้น

³⁶ สัมภาษณ์นักโทษประหารชาย(ต) วันที่ 10 เมษายน 2549 เรือนจำบางขวาง

ในชั้นอุทธรณ์ นาย (ต) จึงให้นักโทษในเรือนจำเขียนอุทธรณ์ให้โดยเสียเงินไม่มาก และในชั้นฎีกาก็ให้นักโทษด้วยกันเขียนฎีกาให้อีก โดยเขากล่าวว่า “.....ในตอนที่ต้องฎีกานั้น มีหลายคนช่วยกันเขียน ทั้งหมด ทั้งผู้พัน ทหาร ตำรวจ ที่ให้พวกเขาเขียนให้เพราะเชื่อว่า เขาเคยทำหลุดมาหลายคดีแล้ว อยู่ในนั้น (เรือนจำบางขวาง) ใกล้ชิดกันได้ปรึกษาหารือกัน มีเงินหรือไม่ก็ไม่เป็นไร..”³⁷

คณะผู้วิจัยพบว่านาย (ต) มีโอกาสได้รับความช่วยเหลือจากทนายความเมื่อตนถูกฟ้องแล้ว มิได้ให้ความช่วยเหลือนับแต่เริ่มต้น จึงไม่ได้อธิบายสิทธิของผู้ต้องหาให้นาย (ต) ฟังอย่างชัดเจน นอกจากนี้ระบบให้ความช่วยเหลือโดยการจัดหาทนายความให้ยังไม่ทั่วถึงและขาดประสิทธิภาพ จึงทำให้นาย (ต) ขาดโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความตั้งแต่เริ่มต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีฆ่าคนตายโดยเจตนาซึ่งมีอัตราโทษสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิต

คณะผู้วิจัยยังพบอีกว่า การที่นาย(ต) มีความเชื่อมั่นและตัดสินใจเลือกนักโทษด้วยกันให้เขียนอุทธรณ์คดีต่อศาลอุทธรณ์และเขียนฎีกาต่อศาลฎีกา เนื่องจากเหตุผลที่สำคัญสองประการคือ ได้มีโอกาสใกล้ชิดปรึกษารื้อกัน และ มีความเชื่อว่านักโทษด้วยกันเคยเขียนอุทธรณ์ และฎีกาหลุดพ้นจากโทษประหารชีวิตมาหลายคดีแล้ว

คณะผู้วิจัยเห็นว่าการที่นาย(ต) ปฏิเสธการช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความที่ศาลจัดให้ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าระบบให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐยังต้องปรับปรุงอีกมาก โดยเฉพาะในประเด็นประสิทธิภาพของทนายความที่ศาลจัดให้

2.4.5 การประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

ในทางปฏิบัตินาย(ต) ได้ขอประกันตัว แต่ศาลไม่อนุญาตให้ประกันตัว โดยให้เหตุผลว่าเกรงจะไปข่มขู่พยาน และตำรวจก็คัดค้านประกันตัว³⁸

คณะผู้วิจัยพบว่าบิดาของนาย(ต) พยายามหาหลักทรัพย์เพื่อประกันตัว โดยการเช่าโฉนดที่ดินของเพื่อนบ้าน ประมาณ 5,000 บาท และหลักทรัพย์ที่เป็นเงินสดของตนเอง แต่เนื่องจากครอบครัวของนาย (ต) มีฐานะยากจนทำให้บิดาของนาย (ต) ต้องเป็นหนี้ในการเช่าหลักทรัพย์ประกันตัว จนในที่สุดศาลก็ไม่ให้ประกันตัว นาย (ต) ต้องถูกควบคุมตัวตลอดเวลาในระหว่างการพิจารณาของศาลจนถึงวันทุกวันนี้

³⁷ สัมภาษณ์นักโทษประหารชีวิต(ต) 10 เมษายน 2549 เรือนจำบางขวาง

³⁸ อ้างแล้ว 36

2.4.6 การพิจารณาคดี

ในทางปฏิบัตินาย(ต) ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2543 ใช้เวลาในการสอบสวน 84 วัน โดยมีการสืบพยานเพียง 9 รายเป็นการใช้เวลานานเกินควร และอัยการได้ส่งฟ้องต่อศาลเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2543³⁹ ศาลชั้นต้นพิพากษาเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2545⁴⁰ ศาลอุทธรณ์ พิพากษาเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2546⁴¹ และศาลฎีกาพิพากษาเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2548⁴² รวมระยะเวลาในการพิจารณาคดี 4 ปีเศษ

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การสอบสวนและพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องนั้น ยังไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และหลักสิทธิมนุษยชนจึงมีความล่าช้าในการพิจารณาคดีถึง 4 ปีเศษ

ในคดีนี้ศาลชั้นต้นได้นั่งพิจารณาคดีจำนวน 2 ท่านตลอดการพิจารณาคดี ครบองค์คณะตามหลักกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน

คณะผู้วิจัยพบว่า การพิจารณาคดีนี้ โจทก์ฟ้องคดีในศาลชั้นต้นโดยฟ้องจำเลยในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน มีอาวุธปืนเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และพาอาวุธปืนไปในเมือง หมู่บ้าน หรือทางสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยอ้างกรรยาของผู้ตายเป็นประจักษ์พยาน จำเลยต่อสู้คดีปฏิเสธข้อกล่าวหาโดยอ้างฐานที่อยู่โดยนำสืบว่าในขณะที่เกิดเหตุจำเลยไปทำไร่อยู่กับเพื่อน ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า "...ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2543 เวลาเย็นขณะที่ผู้ตายและภรรยาอยู่ที่บ้าน ภรรยาผู้ตายได้ยินเสียงปืนดังขึ้นสองนัด ภรรยาผู้ตายจึงมองหาที่มาของเสียงปืนดังขึ้น 1 นัด เห็นจำเลยยืนถือปืนและได้ยินเสียงปืนดังขึ้น 1 นัด เห็นจำเลยยืนถือปืนจ่อไปทางผู้ตายในระยะ 5 เมตร ภรรยาผู้ตายสอบถามว่ายิงผู้ตายทำไมจำเลยไม่ตอบ จำเลยเดินไปขึ้นรถจักรยานยนต์ที่จอดอยู่ห่างจากบ้านประมาณ 12-13 เมตร...." ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน ให้ประหารชีวิต⁴³

คณะผู้วิจัยเห็นว่าในทางปฏิบัติ เนื่องจากการช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่นาย(ต) ยังมีข้อจำกัดอยู่มากและจำเลยถูกควบคุมตัวตลอดเวลา ย่อมส่งผลต่อการต่อสู้คดีหรือการเตรียมตัวในการต่อสู้คดีในชั้นศาลไม่ได้เต็มที่เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคดีที่มีอัตราโทษสูงสุดถึงประหารชีวิต

³⁹ คำฟ้องคดีหมายเลขคดีที่ 2416 /43

⁴⁰ คดีหมายเลขแดงที่ 6742 / 2545

⁴¹ คดีหมายเลขแดงที่ 2278 / 2546

⁴² คดีหมายเลขแดงที่ 4588 / 2548

⁴³ คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 6742/2545

2.4.7 การอุทธรณ์และฎีกาของนักโทษประหารชีวิต

(1) การอุทธรณ์ - ฎีกา

ในทางปฏิบัติคณะผู้วิจัยพบว่านาย(ต)ได้ใช้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้น โดยให้นักโทษด้วยกันในเรือนจำบางขวางเขียนอุทธรณ์ให้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.2 โดยมีสาระสำคัญในการอุทธรณ์อยู่ที่การทำลายน้ำหนักระงับพิษยา ในที่สุดศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาว่า ".....อุทธรณ์ของจำเลยฟังไม่ขึ้น ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยเป็นผู้ใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายและปรากฏจากการนำสืบของโจทก์ว่าก่อนเกิดเหตุจำเลยกับผู้ตายมีสาเหตุกันมาก่อนและในวันเกิดเหตุจำเลยมาดักรอผู้ตายในบ้าน เมื่อผู้ตายเดินเข้ามาในบ้าน จำเลยใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย พฤติกรรมดังกล่าวแสดงว่าจำเลยเตรียมอาวุธปืนมาเพื่อใช้ยิงผู้ตาย ฟังได้ว่าเป็นการไตร่ตรองไว้ก่อนที่ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษนั้น ศาลอุทธรณ์ภาค 7 เห็นพ้องด้วยอุทธรณ์ของจำเลยฟังไม่ขึ้นพิพากษายืน ให้ประหารชีวิต...."⁴⁴

ในชั้นฎีกาจำเลยได้ใช้สิทธิฎีกาคำพิพากษา โดยให้นักโทษด้วยกันเขียนฎีกาให้ โดยมีสาระสำคัญในฎีกาคือการพยายามทำลายน้ำหนักระงับพิษยา ข้อต่อสู้อ้างฐานที่อยู่ของจำเลย และการที่จำเลยไม่หลบหนี ศาลฎีกาได้พิพากษาว่า ".....ภรรยาผู้ตายมาเบิกความเป็นพยานว่า จำเลยเป็นคนร้ายยิงผู้ตาย เห็นว่าบริเวณที่เกิดเหตุมีแสงสว่างจากไฟฟ้าภรรยาผู้ตายอยู่ห่างจากศพผู้ตายนอนตายอยู่ประมาณ 8 เมตร เมื่อภรรยาผู้ตายได้ยินเสียงปืนดังขึ้น 2 นัด จึงมองหาที่มาของเสียงปืน และเมื่อได้ยินเสียงปืนดังขึ้นอีกหนึ่งนัดก็เห็นคนร้ายถืออาวุธปืนอยู่ จากนั้นคนร้ายได้เดินมาหาห่างประมาณ 2 เมตร และภรรยาผู้ตายถามคนร้ายว่ายิงผู้ตายทำไม แล้วคนร้ายก็เดินหนีไป แสดงว่าในขณะที่คนร้ายยิง 2 นัดนั้น ภรรยาผู้ตายไม่เห็นเหตุการณ์จึงไม่เห็นวาระที่คนร้ายยิงผู้ตาย 2 นัดนั้น คนร้ายอยู่คนที่ใด ยิงปืนในลักษณะใด ภรรยาผู้ตายจึงไม่ได้เบิกความเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในส่วนนี้ ดังนั้น คำเบิกความของภรรยาผู้ตายเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงไม่ได้ขัดแย้งกับพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่สร้างขึ้นเกี่ยวกับเรื่องแผนที่เกิดเหตุที่พบปอกกระสุนปืน เรื่องบาดแผลของผู้ตายหรือข้อสันนิษฐานว่าคนร้ายอยู่ในลักษณะใด ในขณะที่ยิงผู้ตายแต่อย่างใด ข้อเท็จจริงจึงต้องพิจารณาถึงจุดที่ภรรยาผู้ตายเบิกความว่า เมื่อได้ยินเสียงปืนนัดที่ 3 แล้วภรรยาผู้ตายเห็นคนร้ายถืออาวุธปืนอยู่ว่าเป็นจำเลยนี้ใช่หรือไม่เป็นสำคัญ ข้อนี้เมื่อคนร้ายยิงปืนนัดสุดท้ายแล้ว ภรรยาผู้ตายเบิกความว่าคนร้ายได้เดินเข้ามาห่างประมาณ 2 เมตร คนร้ายไม่ได้ปิดบังใบหน้าและคนร้ายนั้นเป็นคนที่ภรรยาผู้ตายรู้จักกันมาก่อน จึงเชื่อว่าภรรยาผู้ตายมีโอกาสเห็นหน้าคนร้ายและจำลักษณะคนร้ายได้ ดังจะเห็นได้เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมจำเลยได้แล้ว และนำไปตรวจค้นได้เสื้อที่จำเลยใส่ในคืนกระทำ

⁴⁴ คำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหมายเลขแดงที่ 2278 / 2546

ความผิดมาให้ภรรยาผู้ตายดู ภรรยาผู้ตายได้ให้ถ้อยคำในชั้นสอบสวนว่า เป็นเสื้อที่จำเลยใส่ในคืนเกิดเหตุจริง จึงเชื่อได้ว่า ภรรยาผู้ตายจำคนร้ายได้แน่ว่าเป็นจำเลยนี้ เมื่อภรรยาผู้ตายเห็นว่า จำเลยซึ่งเป็นคนที่เคยรู้จักกัน แต่มาyingผู้ตายซึ่งเป็นสามีของตนเช่นนั้น ย่อมตกอยู่ในสภาพที่จะต้องตัดสินใจว่าจะแจ้งต่อเจ้าพนักงานตำรวจอย่างไรดี เพราะจำเลยก็ไม่ได้ทำร้ายตน ได้ความจากคำเบิกความภรรยาผู้ตายตอบคำถามดังของโจทก์ว่า เหตุที่ไม่แจ้งว่าจำเลยเป็นคนยิงผู้ตาย เนื่องจากกลัวว่าจำเลยจะย้อนกลับมาyingตนแล้วบุตรจะไม่มีคนเลี้ยง แต่เหตุที่มาแจ้งภายหลังเนื่องจากเพื่อนบ้านและญาติให้พูดความจริงหากปล่อยไว้จำเลยอาจย้อนกลับมาyingและพยานยังตอบคำถามทนายจำเลยถึงเหตุที่ไม่แจ้งว่าใครเป็นคนทำร้ายว่า เนื่องจากยังกลัวจำเลยอยู่อันเป็นการยืนยันถึงเหตุผลที่ไม่ระบุชื่อคนร้ายในทันทีทันใด ดังนั้น การที่ภรรยาผู้ตายยังไม่ตัดสินใจทันทีเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจมาสอบถามหรือบอกใครๆในวันนั้นว่าจำเลยเป็นคนร้ายนั้น ยังไม่ถือเป็นข้อพิรุธว่านางราตรีจะเห็นจำเลยเป็นคนร้ายยิงผู้ตายจริงหรือไม่ พยานหลักฐานโจทก์ดังกล่าวจึงเชื่อได้ว่า จำเลยเป็นคนร้ายที่ใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายจริง การที่จำเลยไปดักกรอที่บ้านผู้ตายในเวลากลางคืน เมื่อผู้ตายกลับจากทำงานมาถึงบ้าน จำเลยจึงใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายนั้น พฤติการณ์ดังกล่าวถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยไตร่ตรองไว้ก่อน จำเลยจึงมีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนตามฟ้อง ข้อต่อสู้อ้างฐานที่อยู่ของจำเลยและการไม่หลบหนีนั้นไม่มีเหตุผลพอที่จะหักล้างพยานโจทก์ได้ ฎีกาของจำเลยฟังไม่ขึ้น พิพากษายืน ให้ประหารชีวิต.....”⁴⁵

คณะผู้วิจัยพบว่าในการอุทธรณ์และฎีกาคำพิพากษานั้น นาย(ต) ได้ใช้สิทธิยื่นอุทธรณ์และฎีกา แต่อุทธรณ์และฎีกาของนาย (ต) เป็นการเขียนโดยนักโทษด้วยกันทำให้เนื้อหาในการอุทธรณ์และฎีกาอาจมีข้อจำกัด เพราะอาจจะไม่มีประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญเพียงพอในประเด็นข้อกฎหมาย

คณะผู้วิจัยเห็นว่าทนายความเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในกระบวนการพิจารณาคดี ดังนั้นการที่ระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายผู้ต้องหาและจำเลยไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ มีข้อบกพร่องทำให้จำเลยต้องพึ่งนักโทษด้วยกัน ทำให้การอุทธรณ์ ฎีกา ซึ่งเป็นกระบวนการกลั่นกรองชั้นสุดท้าย ก็อาจไม่ได้รับความเป็นธรรมด้วยเช่นเดียวกันสะท้อนจากความรู้สึกของนักโทษประหารที่กล่าวว่า”...อยากให้ศาลให้ความยุติธรรมและ ดูให้ละเอียดมากกว่านี้....”⁴⁶

⁴⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4588/2548

⁴⁶ อ้างแล้ว 37

(2) การขอพระราชทานอภัยโทษ

ในทางปฏิบัติเนื่องในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2549 โดยนาย (ต) เข้าหลักเกณฑ์การได้รับพระราชทานอภัยโทษ⁴⁷ จึงได้รับการอภัยโทษจากโทษประหารชีวิต ให้ลดลงเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต

2.4.8.การปฏิบัติต่อนักโทษประหารชีวิต

ในทางปฏิบัติ นาย (ต) ต้องถูกตีตรวนตลอด 24 ชั่วโมง ไม่สามารถถอดออกได้แม้ในยามเจ็บป่วยหรือทำกิจกรรมใดๆก็ตาม ตรวนจะติดตัวอยู่ตลอดเวลา

คณะผู้วิจัยพบว่าเนื่องจากการใส่ตรวนตลอดเวลา ตรวนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่อาจพรากจากกันได้ ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากไม่ได้ออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมอื่นใด

คณะผู้วิจัยเห็นว่าการใส่ตรวนนักโทษชาย(ต) ตลอด 24 ชั่วโมงเป็นการกระทำที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะเป็นการปฏิบัติต่อนักโทษประหารชาย (ต) เยี่ยงไม่ใช่มนุษย์

สิทธิได้รับการเยี่ยม การติดต่อญาติพี่น้องและบุคคลภายนอก

สำหรับเรื่องสิทธิได้รับการเยี่ยมจากญาติและพบทนายความนั้น ในทางปฏิบัติเรือนจำบางขวางได้จัดให้มีการเยี่ยมนักโทษตามวันและเวลา คือในวันอังคารและพฤหัสบดีเวลา 13.00 น – 15.30 นาฬิกา ถึงแม้ว่าจะเปิดโอกาสให้ญาติเยี่ยมได้พอสมควร แต่ในความเป็นจริง หลังจากที่บิดาเสียชีวิตแล้วก็ไม่มีใครมาเยี่ยม นาย(ต) เนื่องจากพี่สาวและน้องสาวก็มีฐานะยากจน การมาเยี่ยมแต่ละครั้งต้องจ่ายเงินไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตาม การที่ญาติซื้อของมาให้อาจทำให้การกินอยู่ดีขึ้นกว่าที่เรือนจำจัดหาให้ ดังที่นาย(ต) บอกว่า “...ตอนที่ติดใหม่ๆตอนพ่ออยู่ก็มาเยี่ยมบ่อย แต่พ่อก็ตายตอนที่ผมอยู่ที่นี้(เรือนจำบางขวาง) ไม่มีโอกาสไปงานศพพ่อ(พูดถึงตรงนี้นาย(ต)ก็ร้องไห้) หลังจากพ่อตายนานๆถึงจะมีพี่มีน้องมาเยี่ยมครั้งหนึ่ง....”

คณะผู้วิจัยพบว่าการจัดระบบการเยี่ยมของเรือนจำบางขวางเปิดโอกาสให้ญาติเข้าเยี่ยมหรือมีการจัดสถานที่ให้พบกับทนายความโดยเฉพาะ แต่ในความเป็นจริง ผู้ต้องโทษไม่มีญาติไปเยี่ยม ด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน แต่สาเหตุหลักคือฐานะของญาติผู้ต้องโทษที่มีฐานะยากจน พี่ชายของนาย(ต) ได้กล่าวว่า”....ไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมเท่าไรตอนอยู่ที่เรือนจำเมือง

⁴⁷ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2548 มาตรา 7 บัญญัติว่า ภายใต้งบับมาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 11 นักโทษเด็ดขาดซึ่งมิได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวไปตามมาตรา 6 ให้ได้รับพระราชทานอภัยโทษลดโทษดังต่อไปนี้

(1) ผู้ต้องโทษประหารชีวิต ให้ลดลงเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต

กาญจน์ไปเยี่ยมบ่อย แต่พอย้ายไปกรุงเทพจะไปครั้งหนึ่งค่าใช้จ่ายเยอะ ภาระเราก็มากก็เลยไม่ค่อยได้ไปเยี่ยม...”

จากกรณีศึกษานาย(ต) พบว่านักโทษประหารชีวิตในคดีนี้ ยังได้รับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ครบถ้วน อาทิ การแจ้งสิทธิผู้ต้องหา การควบคุมตัวระหว่างสืบสวน การช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยนับตั้งแต่การเข้าฟังการสอบสวน การแต่งตั้งทนายความช่วยเหลือแก่คดีตั้งแต่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาทำให้จำเลยขาดโอกาสในการเตรียมตัวในการต่อสู้คดีอย่างมีประสิทธิภาพ การที่นาย(ต)ให้นักโทษด้วยกันเองเขียนอุทธรณ์และฎีกาให้ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวและขาดประสิทธิภาพในระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายต่อผู้ต้องหาและจำเลย

สาเหตุสำคัญในการไม่ได้รับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนาย (ต) นักโทษประหารชีวิตในคดีนี้คือ ปัญหาความยากจน การขาดความรู้ และระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐที่ไม่เพียงพอและขาดประสิทธิภาพ ตลอดจนการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่ยังไม่ตระหนักถึงสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเพียงพอ

ปัจจุบันนาย(ต)อายุ 30 ปี สภาพร่างกายแข็งแรง มีความวิตกกังวลบ้างแต่ไม่มากนัก เนื่องจากทำใจได้หากจะถูกประหารชีวิต

2.5 กรณีศึกษาที่ 4 นาย (จ) นักโทษโทษประหารชีวิตชายคดียาบ้า

2.5.1 ประวัติของนาย (จ)

นาย(จ) อายุ 32 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี มีพี่น้อง 3 คนนาย(จ)เป็นคนกลาง ของครอบครัว จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาชีพรับจ้างขับรถสิบล้อ สมรสแล้วแต่ได้หย่าร้างกัน มีบุตร 1 คน ปัจจุบันอายุ 15 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ไม่เรียนต่อ บิดา มารดามีอาชีพรับจ้างทั่วไป

2.5.2 ความเป็นมาของคดียาเสพติด

เมื่อเดือนธันวาคม 2542 เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบทราบว่านาย(พ)เป็นเจ้าของโรงงานผลิตยาบ้าในเขตจังหวัดปทุมธานีและชายแดนในเขตประเทศพม่าติดต่อกับชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงรายจะนำยาบ้ามาเก็บไว้ที่กรุงเทพฯและให้นาย(จ)จำหน่ายให้แก่พ่อค้ายาเสพติดรายใหญ่ เจ้าหน้าที่จึงให้สายลับติดต่อนขอซื้อยาบ้าจากนาย(พ)และนาย(จ) ต่อมาวันที่ 6 มกราคม 2543

สายลับติดต่อขอซื้อยาบ้าโดยตกลงซื้อจำนวน 10,000 เม็ด ราคา 450,000 บาทนัดส่งมอบกัน เวลา 19 นาฬิกาที่ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ สาขางามวงศ์วาน บริเวณลานจอดรถ จนถึงเวลาดังกล่าวนาย(จ)ได้ขับรถยนต์ตรงตามที่แจ้งแล้วเปิดไฟฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่ตำรวจที่คุมอยู่จึงเข้าจับกุมจำเลย จากการตรวจค้นรถของนาย(จ)พบยาบ้าจำนวน 10,000 เม็ด อยู่ในถุงกระดาษหุหิ้วบริเวณที่นั่งข้างคนขับและพบเงินจำนวน 380,000 บาทอยู่ในกล่องกระดาษชุกซ่อนอยู่ที่ท้ายกระบะโปรรรถ นาย(จ)พาเจ้าหน้าที่ไปค้นบ้านที่นาย(จ)เช่าอยู่เขตภาษีเจริญ ภายในบ้านพบยาบ้าจำนวนทั้งหมด 1,080,000 เม็ด อยู่ในกระเป๋าใส่ตัวคล้ายกระเป๋าเดินทางจำนวน 6 ใบ และอาวุธปืนอัตโนมัติ 1 กระบอก ขนาด .32 พบยาบ้าจำนวน 2,000 เม็ดอยู่ใต้หมอนบนที่นอน และพบยาบ้าในถุงพลาสติก จำนวน 2 ถุง น้ำหนักรวม 9 กิโลกรัม อยู่ในครัว ชั้นจับกุมและสอบสวนจำเลยให้การรับสารภาพ

จำเลยได้ต่อสู้คดีว่า ไม่ได้กระทำความผิด ตนมีหน้าที่ขับรถยนต์ให้นาย(พ) วันเกิดเหตุได้ขับรถยนต์ไปรับนาย(พ)ที่บ้าน นาย(พ)หิ้วถุงกระดาษขึ้นมาบนรถด้วย เมื่อส่งนาย(พ)ที่ห้างสรรพสินค้าแล้ว นารถไปจอดที่ลานจอดรถหลังจากนั้นประมาณ 30 นาที นาย(พ)ได้โทรศัพท์ให้ไปรับเมื่อไปถึงพบว่านาย(พ)ถูกควบคุมตัวอยู่และได้ควบคุมตัวนาย(จ) จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจให้พาไปที่บ้านนาย(พ) จึงพบของกลางจำนวนมากซึ่งเป็นของนาย(พ) ชั้นจับกุมและสอบสวนนาย(จ)ให้การปฏิเสธ เจ้าหน้าที่ตำรวจให้นาย(จ)ลงลายมือชื่อในเอกสารโดยไม่สมัครใจ ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ประหารชีวิต ศาลอุทธรณ์พิพากษาลงโทษจำคุกตลอดชีวิต จำเลยยื่นฎีกาแต่ต่อมาได้ขอถอนฎีกา

คณะผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีนี้จนมีคำพิพากษาประหารชีวิต และจำคุกตลอดชีวิต โดยมีข้อค้นพบประเด็นรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

2.5.3 การจับกุมและการควบคุมตัว

คณะผู้วิจัยพบว่าในคดีนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจปราบปรามยาเสพติดได้วางแผนจับกุมนาย(จ) โดยใช้วิธีล่อซื้อยาบ้า ในวันที่ 6 มกราคม 2543 ซึ่งเป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า จึงไม่จำเป็นต้องขอหมายจับและหมายค้นจากศาล และในการจับกุมเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้แจ้งข้อกล่าวหาแต่จะแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนว่า....“ร่วมกันมีเมทแอมเฟตามีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต มีอาวุธปืนเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนท้องที่....”ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน แต่ นาย(จ) อ้างว่าไม่ได้รับสารภาพคำรับสารภาพที่เขียนขึ้นนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นคนร่างขึ้นและ

ให้นาย (จ) เขียนตาม”....คำรับสารภาพนั้นตำรวจเป็นคนร่างข้อความแล้วให้ผมเขียนตามด้วยลายมือของผม....”⁴⁸

ในการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา นั้น คณะผู้วิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้มีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาแต่อย่างใด ซึ่งหลังจากแจ้งข้อกล่าวหาแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาทราบ 4 ประการ แต่ในกรณีศึกษาถึงแม้ว่าผู้ต้องหาจะรู้ว่าตนเองมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ให้ทนายความนั่งฟังการสอบสวนและ พบทนายความ แต่ในทางปฏิบัติ นาย (จ) ได้ขอให้ใช้สิทธิให้ทนายความนั่งฟังการสอบสวนแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่จัดให้ “...เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้บอกว่ามีสิทธิอะไรบ้าง เขาจะบอกเราทำไมในเมื่อเขา (เจ้าหน้าที่ตำรวจ) จะทำอะไรก็ได้ให้เราติดคุกเขาจะได้มีผลงาน ผมพอจะรู้เรื่องสิทธิบ้างก็ตอนที่ขับรถสิบล้อสนใจติดตามข่าวรู้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้สิทธิอะไรกับประชาชน แต่เราเรียกร้องก็ไม่ได้เพราะเขาไม่ให้ถึงเขียนไว้ก็ไม่มีประโยชน์...”⁴⁹

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบหรือไม่ปฏิบัติตามหลักสิทธิผู้ต้องหา นั้น ทำให้โอกาสในการได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเป็นธรรมเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์นั้นมีข้อจำกัด การแจ้งสิทธิต่อผู้ต้องหาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในเบื้องต้นที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้เตรียมตัวในการต่อสู้คดีโดยเฉพาะคดีที่มีอัตราโทษสูงที่สุดถึงขั้นประหารชีวิต ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2547 มาตรา 134/4 วรรค 3 บัญญัติว่าหากไม่มีการแจ้งสิทธิในการมีทนายความเข้าฟังการสอบปากคำ ถ้อยคำดังกล่าวจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้ ซึ่งในคดีนี้เป็นการขัดต่อหลักการดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง

ภายหลังการจับกุมเจ้าหน้าที่ได้จัดให้มีการแถลงข่าวโดยมีสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต่างลงข่าวเป็นข่าวใหญ่ เห็นภาพผู้ต้องหาชัดเจน

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า การนำผู้ต้องหามาแถลงข่าวนั้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา เพราะเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้ จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

คณะผู้วิจัยพบว่าในคดีนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ 3 วันจึงขออำนาจศาลในการควบคุมตัวระหว่างสอบสวนและขอควบคุมตัวไว้ในสถานที่ควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ นาย (จ) จึงถูกควบคุมตัวไว้ในสถานีดำรวจเพื่อสอบสวนจำนวน 30 วัน หลังจากนั้นนาย (จ) จึงได้ถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำ

⁴⁸ สัมภาษณ์นาย(จ) วันที่ 22 พฤศจิกายน 2549 เรือนจำกลางเขามิน จังหวัดราชบุรี

⁴⁹ สัมภาษณ์นักโทษประหารนาย(จ) อ้างแล้ว 62

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การควบคุมตัวผู้ต้องหาที่หลักสิทธิมนุษยชนต้องการให้ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น และการควบคุมตัวควรควบคุมไว้ที่เรือนจำในระหว่างสอบสวน รวมทั้งหมด 84 วัน โดยได้ควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจเพื่อสอบสวน 30 วันจึงได้นำไปควบคุมตัวไว้ที่เรือนจำ

2.5.4 การช่วยเหลือทางกฎหมาย

(1) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา

ในทางปฏิบัติคณะผู้วิจัยพบว่าในการสอบสวนนาย(จ) ระหว่างที่ถูกควบคุมตัวในฐานะผู้ต้องหาไม่มีทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน และไม่มีโอกาสได้พบหรือได้รับความช่วยเหลือจากทนายความแต่อย่างใด ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ตัวเองถึงความเห็นของนาย (จ) ว่า”....ตอนนั้นก็บอกกับพนักงานสอบสวนว่าขอทนายความเข้าฟังแต่เขาบอกว่าไม่จำเป็น ในตอนที่สอบสวนก็ข่มขู่ว่าจะจับคนนั้นคนนี้ให้ผมรับสารภาพ...”

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าเนื่องจากการจับกุมและคุมขังบุคคลนั้นมีโอกาสที่จะมีการละเมิดสิทธิผู้ต้องหาได้ จึงมีความจำเป็นต้องมีทนายความเข้ามาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้นในกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวน รัฐธรรมนูญ ได้บัญญัติให้สิทธิของผู้ต้องหาที่จะมีทนายความเข้าฟังการสอบสวนได้ แต่ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2540 เจ้าหน้าที่ตำรวจกลับมิได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่อย่างใด ซึ่งในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2547 มาตรา 134/1 ได้กำหนดเงื่อนไขว่าในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีรัฐต้องจัดหาทนายความให้

(2) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลย

ภายหลังจากที่อัยการส่งฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ญาติของนาย(จ)ได้จัดหาทนายความให้โดยมีค่าจ้าง 60,000 บาท ต้องเอาที่ดินไปจำนองเพื่อจ้างทนายความ “....ตอนนั้นไม่เชื่อว่าทนายขอแรงจะช่วยเราได้ก็เลยจ้างทนายความ พ่อกับแม่เป็นคนหามาเอาที่ดินไปจำนองเพื่อจ้างทนายแต่ทนายความไม่สนใจทำงานไม่เต็มที่ ไม่มีการเตรียมคดีในการซักค้านพยานโจทก์ก็ไม่ได้ซักอะไร ในตอนสืบพยานจำเลยก็เลยขอทนายขอแรงจากศาล ศาลก็แต่งตั้งให้ก็เปลี่ยนทนายไปเลย ทนายขอแรงคนนั้นสนใจติดตามคดีตลอด มีอะไรก็ปรึกษาหารือ มาเยี่ยมบ่อย เตรียมสูติ

อย่างไรก็บอก กลายเป็นว่านายขอแรงทำงานดีกว่านายที่จ้างมาเสียอีก อุทธรณ์ก็เป็นคนเขียนหลังจากที่ศาลลดโทษลงมาแล้วก็เลยให้คำตอบแทนเขาบ้างแต่เขาก็ไม่ได้เรียกอะไรนะ...”⁵⁰

คณะผู้วิจัยพบว่าในทางปฏิบัติการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความให้โดยเฉพาะในชั้นการจับกุมและสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ต้องหาในคดีนี้นาย(จ) ไม่มีโอกาสพบหรือได้รับความช่วยเหลือจากทนายความแต่อย่างใด โดยนาย(จ)ได้พบทนายความเป็นครั้งแรกภายหลังจากการไต่สวนฟ้องต่อศาลแล้ว โดยจ้างทนายความด้วยตนเองอันเป็นการสร้างภาระให้แก่ครอบครัวของนาย(จ)เป็นอย่างมากเหตุที่นาย(จ) ไม่ได้ขอให้ศาลจัดหาทนายความให้เนื่องจากไม่ให้ความเชื่อถือต่อการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความที่รัฐแต่งตั้งให้เกรงว่าทนายความขอแรงจะทำงานไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติปรากฏว่าเมื่อการพิจารณาคดีการสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นลง นาย(จ)กลับมีความเห็นว่าทนายความที่จ้างมาทำงานไม่เต็มที่ ไม่เตรียมคดีและไม่ซักค้านพยานโจทก์แต่อย่างใด ดังนั้นในชั้นการสืบพยานจำเลยจึงได้ขอให้ศาลจัดหาทนายความให้ ซึ่งทนายความขอแรงสนใจและติดตามคดีแม้ว่าอายุการทำงานไม่มากนัก มีวิธีการทำงานโดยปรึกษาหารือแนวทางการต่อสู้คดีกับนาย(จ)ตลอดเวลาทำให้นาย(จ)ไว้วางใจและยอมรับ เมื่อคดีสิ้นสุดนาย(จ)จึงยินดีจ่ายค่าตอบแทนให้ด้วยความเต็มใจ “.....ก็รู้กันอยู่ทนายขอแรงเบิกค่าตอบแทนได้ไม่มากนักแต่การต่อสู้คดีต้องมีการเตรียมและมีค่าใช้จ่าย เช่นผมให้ไปหาพยานคนนั้นคนนี้เขาก็ไปหรือต้องไปฟังประเด็นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เขาก็ไป แต่ค่าตอบแทนที่ศาลให้คงไม่มากมีคดีจบผมก็เลยให้เงินเขาไปบ้างแต่เขาก็ไม่ได้เรียกร้อง....”

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาเป็นหลักที่สำคัญว่าการค้นหาความจริงจะสามารถทำได้ดีที่สุด ถ้าโจทก์และจำเลยมีความเท่าเทียมกัน โดยศาลทำหน้าที่เป็นกรรมการซึ่งมีความเป็นกลาง⁵¹ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นธรรม แต่ในคดีนี้ปรากฏว่าจำเลยไม่เชื่อมั่นต่อระบบการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายโดยรัฐจัดหาทนายความให้ตั้งแต่เบื้องต้น ทำให้เห็นได้ว่าระบบทนายขอแรงของศาลไม่ได้รับการยอมรับและเป็นทางเลือกสุดท้ายแม้จำเลยจะเป็นคนยากจนก็ตาม

2.5.5 การประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

คณะผู้วิจัยพบว่านาย(จ) ไม่ได้ยื่นขอประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนแต่ได้ยื่นขอประกันตัวหลังจากไต่สวนฟ้องต่อศาลแล้ว แต่ไต่สวนการไต่คัดค้านโดยให้เหตุผลว่า

⁵⁰ อ้างแล้ว 48

⁵¹ จริญ ภักดีชนากุล, ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย; <http://www.trf.or.th/Home/draft/dep4/โครงการสัมมนาทางวิชาการ.html>

เนื่องจากพฤติการณ์แห่งคดีเป็นขบวนการค้ายาเสพติดรายใหญ่ ทั้งยังมีพวกของจำเลยที่เป็นผู้ร้ายสำคัญยังหลบหนีอยู่หากจำเลยได้รับการประกันตัวอาจหลบหนีหรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือกระทำความผิดซ้ำเป็นภัยแก่สังคมอย่างร้ายแรงขึ้นอีก ในที่สุดศาลไม่อนุญาตให้ประกันตัว นาย (จ) จึงถูกควบคุมตัวตั้งแต่จับกุมจนถึงปัจจุบัน

2.5.6. การพิจารณาคดี

ในคดีนี้ นาย (จ) ถูกจับกุมเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2543 อัยการมีคำสั่งฟ้องต่อศาลเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2543 ศาลชั้นต้นพิพากษาเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2545 ศาลอุทธรณ์พิพากษาเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2546 ศาลฎีกามีคำสั่งคำร้องอนุญาตให้ถอนฎีกาวันที่ 28 เมษายน 2547 รวมระยะเวลาในการพิจารณาคดีประมาณ 3 ปีเศษ

คณะผู้วิจัยเห็นว่าถึงแม้ว่าศาลจะยังไม่ใช้วิธีนัดพิจารณาแบบต่อเนื่องแต่ในการพิจารณาพิพากษาในคดีนี้ใช้เวลา 3 ปีเศษ ไม่ยาวนานนักและองค์คณะผู้พิพากษาที่มีหน้าที่ในการพิจารณาคดีนี้ได้นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ

ในการพิจารณาคดีโจทก์ได้ฟ้องมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า.... เมื่อเดือนธันวาคม 2542 เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบทราบว่ามีนาย(พ)เป็นเจ้าของโรงงานผลิตยาบ้าในเขตจังหวัดปทุมธานีและชายแดนในเขตประเทศพม่าติดต่อกับชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงรายจะนำยาบ้ามาเก็บไว้ที่กรุงเทพฯและให้นาย(จ)จำหน่ายให้แก่พ่อค้ายาเสพติดรายใหญ่ เจ้าหน้าที่จึงให้สายลับติดต่อขอซื้อยาบ้าจากนาย(พ)และนาย(จ) ต่อมาวันที่ 6 มกราคม 2543 สายลับติดต่อขอซื้อยาบ้าโดยตกลงซื้อจำนวน 10,000 เม็ด ราคา 450,000 บาทนัดส่งมอบกันเวลา 19 นาฬิกาที่ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ สาขางามวงศ์วาน บริเวณลานจอดรถ จนถึงเวลาดังกล่าวนาย(จ)ได้ขับรถยนต์ตรงตามนัดแล้วเปิดไฟฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่ตำรวจที่คุมอยู่จึงเข้าจับกุมจำเลย จากการตรวจค้นรถของนาย(จ)พบยาบ้าจำนวน 10,000 เม็ด อยู่ในถุงกระดาษหิ้วบริเวณที่นั่งข้างคนขับและพบเงินสดจำนวน 380,000 บาทอยู่ในกล่องกระดาษหิ้วซ่อนอยู่ที่ท้ายกระบะไปรษณีย์ นาย(จ)พาเจ้าหน้าที่ไปค้นบ้านที่นาย(จ)เช่าอยู่เขตภาษีเจริญ ภายในบ้านพบยาบ้าจำนวนทั้งหมด 1,080,000 เม็ด อยู่ในกระเป๋าสีดำคล้ายกระเป๋าเดินทางจำนวน 6 ใบ และอาวุธปืนออโตเมติก ขนาด .32 พบยาบ้าจำนวน 2,000 เม็ดอยู่ใต้หมอนบนที่นอน และพบยาบ้าในถุงพลาสติก จำนวน 2 ถุง น้ำหนักรวม 9 กิโลกรัม อยู่ในครัว ชั้นจับกุมและสอบสวนจำเลยให้การรับสารภาพ

จำเลยได้ต่อสู้คดีว่า ไม่ได้กระทำความผิด ตนมีหน้าที่ขับรถยนต์ให้นาย(พ) วันเกิดเหตุได้ขับรถยนต์ไปรับนาย(พ)ที่บ้าน นาย(พ)หิ้วถุงกระดาษขึ้นมาบนรถด้วย เมื่อส่งนาย(พ)ที่ห้างสรรพสินค้าแล้ว นำรถไปจอดที่ลานจอดรถหลังจากนั้นประมาณ 30 นาที นาย(พ)ได้โทรศัพท์ให้ไปรับเมื่อไปถึงพบว่านาย(พ)ถูกควบคุมตัวอยู่และได้ควบคุมตัวนาย(จ) จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจให้พาไปที่บ้านนาย(พ) จึงพบของกลางจำนวนมากซึ่งเป็นของนาย(พ) ชั้น

จับกุมและสอบสวนนาย(จ)ให้การปฏิเสธ เจ้าหน้าที่ตำรวจให้นาย(จ)ลงลายมือชื่อในเอกสารโดยไม่สมัครใจ

ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาสรุปสาระสำคัญได้ว่า⁵²...ที่จำเลยอ้างว่าไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้อง จำเลยเป็นเพียงคนขับรถยนต์ให้นาย (พ) นั้น เห็นว่าสายลับได้ติดต่อล่อซื้อจากจำเลยโดยตรงก่อนจับกุม และยังปรากฏว่าจำเลยเป็นเจ้าของรถยนต์และบ้านที่พบยาบ้าก็มีชื่อจำเลยเช่าอยู่และยังพบบัญชีเงินฝากของจำเลย จากพยานหลักฐานที่จำเลยนำสืบไม่สามารถหักล้างพยานโจทก์ได้

พิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานครอบครองยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ไว้เพื่อจำหน่ายวางโทษประหารชีวิต ฐานพยายามจำหน่าย วางโทษจำคุกตลอดชีวิต ฐานครอบครองอาวุธปืนมีทะเบียนของผู้อื่น วางโทษจำคุก 8 เดือน จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นจับกุมและสอบสวนเพราะจำนนต่อหลักฐานและไม่ใช่ประโยชน์ต่อการพิจารณา และจำเลยยังนำสืบปฏิเสธถือว่า จำเลยไม่สำนึกในความผิดจึงไม่มีเหตุบรรเทาโทษที่จะลดโทษ

จำเลยอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิพากษา⁵³สรุปสาระสำคัญได้ว่า”.....ข้อเท็จจริงเชื่อได้ว่าจำเลยร่วมกับพวกอีกคนหนึ่งที่ยังไม่ได้ตัวมาฟ้องมีเมทแอมเฟตามีน(ยาบ้า) อันเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 1 จำนวน 1,092,000 เม็ด กับอีก 2 ถุง น้ำหนัก 106,084.20 กรัม คำนวณเป็นน้ำหนักสารบริสุทธิ์ได้ 19,026.185 กรัม ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ส่วนที่จำเลยอุทธรณ์ขอให้ลดโทษให้จำเลย เพราะเหตุจำเลยให้การรับสารภาพทั้งชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนนั้นเห็นว่าแม้จำเลยจะถูกจับกุมได้พร้อมเมทแอมเฟตามีนจำนวน 10,000 เม็ด อันเป็นการจำนนต่อหลักฐานก็ตามแต่การที่จำเลยรับว่ายังมีเมทแอมเฟตามีนที่จำเลยซุกซ่อนอยู่ที่บ้านจำเลยอีก ทั้งยังเป็นคนพาเจ้าหน้าที่ตำรวจไปตรวจค้นยาบ้าที่จำเลยซุกซ่อนไว้ที่บ้านที่จำเลยเช่าไว้อีกจำนวนมากถึง 1,082,000 เม็ดนับได้ว่าจำเลยรู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายเป็นเหตุบรรเทาโทษ เพราะหากจำเลยไม่พาเจ้าพนักงานตำรวจไปยึดอีกที่จำเลยซุกซ่อนไว้ที่บ้านจำนวน 1,082,000 เม็ด ที่บ้านที่จำเลยเช่าไว้เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่สามารถยึดยาบ้าได้อีก 1,082,000 เม็ด จึงเห็นควรลดโทษฐานมีเมทแอมเฟตามีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายตามความเหมาะสม และพฤติการณ์แห่งคดีที่ศาลชั้นต้นไม่ลดโทษฐานนี้ให้จำเลยนั้น ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นพ้องด้วย อุทธรณ์ข้อนี้ฟังขึ้น พิพากษาแก้ว่า ลดโทษให้จำเลยฐานมีเมทแอมเฟตามีน(ยาบ้า)ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายหนึ่งในสามเป็นจำคุกตลอดชีวิต

ในคดีนี้ นาย(จ) ได้อ้างพยานหลายคนที่เกี่ยวข้องแต่ไม่มีใครยอมมาเป็นพยานให้เพราะกลัวจะถูกกลั่นแกล้งยึดทรัพย์ ก็มีแต่ครอบครัวเท่านั้นที่เป็นพยานให้ ในการต่อสู้คดีนาย (จ) เห็น

⁵² คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 372/2545

⁵³ คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 1630 / 2546

ว่า”..... ตอนศาลชั้นต้นรับแค่ 10,000 เม็ด แต่อีก 1,800,000 เม็ดไม่ได้รับ ศาลตัดสินประหารชีวิตก็เลยตัดสินใจสู้ทั้งหมดในศาลอุทธรณ์แต่ก็แปลกตอนรับบางส่วนในศาลชั้นต้นกลับมองว่าไม่ได้รับสารภาพ แต่ในศาลอุทธรณ์พอสู้เต็มที่กลับมองว่ารับและลดโทษให้ก็แปลกดีเหมือนกัน.....”

2.5.7 การอุทธรณ์และฎีกาของนักโทษประหารชีวิต

(1) การอุทธรณ์ - ฎีกา

ในคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดี ไปยังศาลอุทธรณ์ในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์ในทางปฏิบัติ นาย (จ) ได้ยื่นอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาลดโทษเหลือจำคุกตลอดชีวิต นาย (จ) ได้ยื่นฎีกาแต่ต่อมาในระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา นาย (จ) ได้ขอถอนฎีกาเนื่องจากต้องการให้คดีถึงที่สุด

(2) การขอพระราชทานอภัยโทษ

ในทางปฏิบัติ (จ) ไม่ได้ขอขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายเพราะเกรงว่าจะไปไม่ถึงและไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษเนื่องจากของกลางยาบ้ามีจำนวนมาก แต่ในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปี 2549 จึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2549 นาย (จ) ได้ลดโทษเหลือจำคุก 40 ปี

2.5.8 การปฏิบัติต่อนักโทษประหารชีวิต

ภายหลังที่ศาลชั้นต้นตัดสินประหารชีวิตนาย (จ) ต้องถูกใส่ตรวนตลอดเวลาและต้องอยู่ในแดนโทษประหารเท่านั้น แต่เมื่อศาลอุทธรณ์ได้มีคำพิพากษาลดโทษเป็นจำคุกตลอดชีวิตแล้ว ก็ได้มีการถอดตรวนออก

ในการเยี่ยมนักโทษนั้นคณะผู้วิจัยพบว่าในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำบางขวางนานๆถึงจะมีญาติมาเยี่ยม เนื่องจากต้องมีค่าใช้จ่ายมาก แต่ในปี 2547 นาย (จ) ได้ถูกส่งตัวไปควบคุมที่เรือนจำกลางเขาบินจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นเรือนจำที่เปิดใหม่คุมขังนักโทษที่มีโทษสูงสุดตลอดชีวิต ญาติจึงได้มาเยี่ยมบ่อยขึ้น

ปัจจุบันนาย (จ) อายุ 36 ปี สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตดี ถูกต้องขังอยู่ที่เรือนจำกลางเขาบิน จังหวัดราชบุรี

บทที่ 3

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 บทสรุป

จากข้อมูลของกรณีศึกษานักโทษประหารชีวิตทั้ง 4 กรณี (5 คน) พบว่านักโทษทั้งห้าคนมีอายุอยู่ระหว่าง 25 – 40 ปี ส่วนการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำโดยมีการศึกษาชั้นประถมศึกษาจำนวน 4 ราย และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย 1 ราย เพราะฐานะของครอบครัวค่อนข้างยากจน และมีการประกอบอาชีพ ช่างมรดจกรยานยนต์ ค้าขาย ลูกจ้างหน่วยงานราชการ และพนักงานขับรถบรรทุก

ผลการศึกษาการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิตพบว่าสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ 2540 และประมวลกฎหมายวิธีความอาญาสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล แต่ในทางปฏิบัติมีปัญหาและอุปสรรคในการใช้สิทธิและการไม่ได้รับการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องขังหลายประการด้วยกันดังตารางสรุปภาพรวมการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต ดังนี้

ตารางสรุปภาพรวมการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต

สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	กรณีศึกษานาย (อ)นักโทษประหารชายคดีฆาตกรรม	กรณีศึกษานาง (ส)และนาง(ม)นักโทษประหารหญิงคดียาบ้า	กรณีศึกษานาย (ต)นักโทษประหารชีวิตชายคดีฆาตกรรม	กรณีศึกษานาย (จ)นักโทษประหารชีวิตชายคดียาบ้า
1.การจับกุมและการควบคุมตัว	การออกหมายจับไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ	ไม่ได้ออกหมายจับ	ไม่ได้ออกหมายจับ	ไม่ได้ออกหมายจับ
2.การแจ้งสิทธิต่อผู้ต้องหา	ไม่มีการแจ้งสิทธิ	ไม่มีการแจ้งสิทธิ	ไม่มีการแจ้งสิทธิ	ไม่มีการแจ้งสิทธิ
3.การควบคุมตัว	เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวผู้ต้องหา 84 วัน	เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้ควบคุมตัวผู้ต้องหา 84 วัน	เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวผู้ต้องหา 84 วัน	เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวผู้ต้องหา 84 วัน

สิทธิใน กระบวนการ ยุติธรรมทาง อาญา	กรณีศึกษานาย (อ)นักโทษ ประหารชายคดี ฆาตกรรม	กรณีศึกษานาง (ส)และนาง(ม) นักโทษประหาร หญิงคดียาบ้า	กรณีศึกษานาย (ต)นักโทษ ประหารชีวิตชาย คดีฆาตกรรม	กรณีศึกษานาย (จ)นักโทษ ประหารชีวิตชาย คดียาบ้า
2.การช่วยเหลือ ทางกฎหมาย 2.1การใช้ความ ช่วยเหลือทาง กฎหมายแก่ ผู้ต้องหา	ไม่มีทนายความ นั่งฟังการ สอบสวน	ไม่มีทนายความ นั่งฟังการ สอบสวน	ไม่มีทนายความ นั่งฟังการสอบสวน	ไม่มีทนายความ นั่งฟังการ สอบสวน
2.2การให้ความ ช่วยเหลือทาง กฎหมายแก่ จำเลย	มารดาของจำเลย เป็นคนหา ทนายความจาก สำนักงาน ทนายความ	ญาติของสามีนาง (ส)เป็นคนจัดหา ทนายความให้นาง (ส) ส่วนนาง(ม)ได้ ขอให้ศาลจัดหา ทนายความให้	ขอให้ศาลแต่งตั้ง ทนายความให้	มารดาของจำเลย เป็นคนหา ทนายความจาก สำนักงาน ทนายความ
3.การประกัน ตัวผู้ต้องหา หรือจำเลย	นาย (อ) ได้รับ สิทธิการประกัน เป็นเวลาปีกว่าใน ระหว่างการ พิจารณาคดีของ ศาลชั้นต้น แต่ใน ชั้นอุทธรณ์ไม่ได้ ประกันตัว	ไม่ได้ยื่นขอ ประกันตัวเพราะ ไม่มีหลักทรัพย์ แต่สามีนาง (ส)ยื่น ประกันตัว แต่ศาล ไม่ให้ประกัน	ได้ขอประกันตัว แต่ศาลไม่อนุญาต ให้ประกันตัว	นาย(จ)ได้ยื่นขอ ประกันตัวแต่ศาล ไม่ให้ประกันตัว
4.การพิจารณา คดี	ผู้พิพากษานั่ง พิจารณาคดีครบ องค์คณะ ใช้เวลาในการ พิจารณาคดี 4 ปี	ผู้พิพากษานั่ง พิจารณาคดีไม่ ครบองค์คณะ ใช้เวลาในการ พิจารณาคดี 6 ปี เศษ	ผู้พิพากษานั่ง พิจารณาคดีครบ องค์คณะ ใช้เวลาในการ พิจารณาคดี 4 ปี เศษ	ผู้พิพากษานั่ง พิจารณาคดีครบ องค์คณะ ใช้เวลาในการ พิจารณาคดี 3 ปี ครึ่ง
5.การอุทธรณ์ ฎีกา	จำเลยได้ใช้สิทธิ อุทธรณ์และฎีกา	จำเลยได้ใช้สิทธิ อุทธรณ์และฎีกา	จำเลยได้ใช้สิทธิ อุทธรณ์และฎีกา	จำเลยได้ใช้สิทธิ อุทธรณ์และฎีกา แต่ได้ขอถอนฎีกา

สิทธิใน กระบวนการ ยุติธรรมทาง อาญา	กรณีศึกษานาย (อ)นักโทษ ประหารชายคดี ฆาตกรรม	กรณีศึกษานาง (ส)และนาง(ม) นักโทษประหาร หญิงคดียาบ้า	กรณีศึกษานาย (ต)นักโทษ ประหารชีวิตชาย คดีฆาตกรรม	กรณีศึกษานาย (จ)นักโทษ ประหารชีวิตชาย คดียาบ้า
6.การขอ พระราชทาน อภัยโทษ	อยู่ระหว่างการ ตรวจสอบว่า เข้าเกณฑ์หรือไม่	ไม่ได้รับ พระราชทานอภัย โทษ	ได้รับพระราชทาน อภัยโทษจากโทษ ประหารชีวิตให้ ลดลงเป็นโทษ จำคุกตลอดชีวิต	ได้รับพระราชทาน อภัยโทษลดโทษ เหลือจำคุก40ปี
7.การปฏิบัติต่อ นักโทษ	ถูกใส่ตรวน ตลอดเวลา	ไม่ถูกใส่ตรวน	ถูกใส่ตรวน ตลอดเวลา	ไม่ถูกใส่ตรวน

จากตารางข้างบนแสดงให้เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคในการใช้สิทธิและการไม่ได้รับการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องขัง มีประเด็นที่สำคัญ คือ

1. การจับกุมและควบคุมตัว

ผู้ต้องหาไม่ได้รับการแจ้งสิทธิและการปฏิบัติตามหลักสิทธิของผู้ต้องหาแต่อย่างใด โดยในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจจะแจ้งสิทธิโดยการพิมพ์ไว้ในเอกสารเพื่อแสดงให้เห็นว่าได้ปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ทั้งๆที่ผู้ต้องหาไม่รู้ถึงสิทธิอย่างแท้จริง สาเหตุสำคัญเกิดจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมีทัศนคติไม่ถูกต้องต่อหลักสิทธิมนุษยชน จึงไม่ให้ความสำคัญต่อการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหารับทราบประกอบกับผู้ต้องหาส่วนใหญ่ขาดโอกาสที่จะรับรู้และความเข้าใจถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตน

สำหรับการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ครบ 3 วันก่อนที่จะนำตัวไปศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิมนั้นไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดว่าต้องนำตัวไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง และการควบคุมตัวผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนทั้ง 4 กรณีได้ถูกควบคุมตัวไว้จำนวน 84 วัน ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สามารถให้ควบคุมตัวไว้ได้ แต่โดยหลักการสิทธิมนุษยชนแล้วการควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนควรทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องควบคุมตัวไว้นานเกินความจำเป็น

2. การช่วยเหลือทางกฎหมาย

อาจกล่าวได้ว่า การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด เนื่องจากในชั้นการสอบสวนไม่มีทนายความเข้าฟังการสอบสวนโดยนาย (อ) ได้ให้พืสาวซึ่งเป็นผู้ซึ่งนาย (อ) ไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน ส่วนนาย (จ) ขอทนายความเข้าฟังการสอบสวนแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ดำเนินการให้ ส่วนอีกสองกรณีคือ นาง (ส) นาง (ม) และ นาย (ต) ไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิในการให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวนได้ ทั้งๆที่การพบทนายความและให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวนเป็นเรื่องที่สำคัญในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา

ส่วนการต่อสู้คดีของจำเลยในศาลชั้นต้น นาย (อ) นาง (ส) นาย (จ) ได้จ้างทนายความ เพราะไม่เชื่อมั่นทนายความที่ศาลตั้งให้ ส่วนนาง (ม) และนาย (ต) ขอให้ศาลจัดหาทนายความให้ แต่จำเลยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าทนายความที่ศาลตั้งให้ไม่เตรียมคดี ต่อสู้คดีไม่เต็มที่ ไม่เคยปรึกษาหารือ จะมีเพียงนาย (จ) ที่ชื่นชมการทำหน้าที่ของทนายความที่ศาลตั้งให้มากกว่าทนายความที่จ้างจากสำนักงานทนายความ

สำหรับในชั้นอุทธรณ์จำเลยกรณีศึกษาส่วนใหญ่ ยกเว้นนาย (จ) ได้ให้นักโทษด้วยกันเขียนอุทธรณ์ให้ สาเหตุสำคัญมาจากการขาดความเชื่อมั่นต่อทนายความขอแรงหรือระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐ สะท้อนให้เห็นถึงการขาดประสิทธิภาพในระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลยของรัฐ สาเหตุที่สำคัญเนื่องจากระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนกระจัดกระจายอยู่ในหน่วยงานต่างๆ ไม่เป็นระบบ ทำให้ค่าตอบแทนแก่ทนายความไม่สร้างแรงจูงใจมากพอที่จะได้ทนายความที่เป็นมืออาชีพมาทำคดีอย่างแท้จริง และระบบยังไม่สามารถทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถเลือกทนายความด้วยตนเองได้จึงทำให้ไม่มีความเชื่อถือต่อทนายความที่รัฐจัดให้

3. การตีตรวนนักโทษประหารชีวิต

นักโทษประหารชีวิตชายทุกคนต้องถูกใส่ตรวนตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งการใส่ตรวนนักโทษตลอด 24 ชั่วโมงนั้น เป็นการปฏิบัติต่อนักโทษเยี่ยงมิชมนุชย์ซึ่งเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษและเป็นการทรมาน เพราะนักโทษจะปฏิบัติกิจวัตรประจำวันไม่ว่าจะเข้าห้องน้ำ หรือนอนต้องอยู่กับตรวนตลอดเวลา ทำให้การใช้ชีวิตประจำวันไม่ปกติ การต้องใส่ตรวนนักโทษประหารทุกคนโดยไม่ได้แยกแยะ และพิจารณาถึงความจำเป็นและพฤติกรรมของนักโทษ จึงทำให้การใส่ตรวนกลายเป็นการลงโทษเพิ่มเติมอีกประการหนึ่งของนักโทษประหารชีวิต

4. การขอพระราชทานอภัยโทษ

เนื่องจากการขอพระราชทานอภัยโทษเป็นหลักการสำคัญของกฎหมายไทยที่รับรองสิทธิให้นักโทษประหารชีวิตสามารถยื่นขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ได้ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือคณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ให้พระราชทานอภัยโทษประหารชีวิตก็ได้ ผลการศึกษาพบว่านาย (ต) ได้รับการอภัยโทษจากโทษประหารชีวิตให้ลดลงเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต และนาย (จ) ได้ลดโทษเหลือจำคุก 40 ปี ส่วนนาย (อ) และนาง (ส) และนาง (ม) กำลังรอผลการขอพระราชทานอภัยโทษอยู่

4.2 ข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การประกันสิทธิของบุคคลในการกระบวนกรยุติธรรมทางอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมาย มีความครบถ้วนและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน แต่การบริหารความยุติธรรม ยังไม่อาจมีหลักประกันอย่างเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่านักโทษประหารทั้งสี่กรณีได้เข้าถึงสิทธิในกระบวนกรยุติธรรมทางอาญาของไทยอย่างแท้จริง การใช้โทษประหารชีวิต จึงอาจมีการประหารชีวิตที่ผิดพลาดเกิดขึ้นได้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

1. ควรปรับการบริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยการจัดทำประกาศสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยไว้ที่สถานีตำรวจทุกแห่ง ขนาดเหมาะสมชัดเจนเพื่อให้ผู้ต้องหาหรือญาติได้เห็นอย่างชัดเจน และการจัดอบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชนในกระบวนกรยุติธรรมทางอาญาให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ อย่างน้อย 48 ชั่วโมงและทบทวนปีละ 1 ครั้ง โดยกำหนดระเบียบปฏิบัติหากไม่ผ่านการอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจนายนั้นจะไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการจับกุมหรือสอบสวนผู้ต้องหาได้

2. ควรปรับการบริหารของกระทรวงยุติธรรม โดยการกำหนดนโยบายในการยกเลิกการใส่ตรวนนักโทษประหารชีวิตชายทุกคนตลอด 24 ชั่วโมง

3. ควรมีการแก้ไขกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 การควบคุมตัวได้ในระหว่างสอบสวนได้ไม่เกิน 84 วันในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป โดยควรลดจำนวนวันลงเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่ว่า การจับกุมบุคคลใดจะต้องมีหลักฐานพอเชื่อได้ว่ากระทำความผิดจริงนั้นหมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานต้องมีมาก่อนหน้าการดำเนินการจับกุม ระยะเวลาในการสอบสวนและควบคุมตัวจึงควรมีระยะเวลาที่สั้นลงด้วย

4.รัฐบาลควรกำหนดนโยบายการช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยการจัดตั้งองค์การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนระดับชาติ เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย การจัดให้มีระบบทนายความสาธารณะให้ครอบคลุมทั่วประเทศ การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ หรือการจัดตั้งกองทุนการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ตลอดจนการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบการให้ความช่วยเหลือได้โดยง่าย และมีสิทธิที่จะเลือกทนายความได้

5.ควรนำหลักการการขอพระราชทานอภัยโทษมาใช้กับนักโทษประหารชีวิตทุกกรณี ความผิดจนกว่าจะมีการยกเลิกโทษประหารชีวิตมาเป็นหาจำคุกตลอดชีวิต

บทที่ 4

ข้อคิดเห็นของนักกฎหมายและนักสิทธิมนุษยชน

4.1 ศาสตราจารย์โธมัส เจราฟตี

ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทเวสต์เทออร์น สหรัฐอเมริกา

ผมขอแสดงความคิดเห็นต่อกรณีศึกษาที่ นายแดนทอง บริน จากสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน กรุงเทพฯ ประเทศไทย ได้ส่งมาให้และหวังว่าความเห็นดังกล่าวน่าจะมีประโยชน์บ้าง กรณีศึกษาเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตที่ได้รับนี้ เป็นบทเรียนที่มีประโยชน์ในเรื่องผลของความล้มเหลวในการไม่สามารถดำเนินกระบวนการในการปกป้องจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผมรู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในกรณีดังกล่าว

ความเห็นของผมพุ่งเป้าไปที่ความจำเป็นในการจัดเตรียมการให้คำปรึกษาทางกฎหมายอย่างเหมาะสมให้แก่จำเลยในการพิจารณาคดีในศาลและในกระบวนการชั้นอุทธรณ์ การให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการให้คำแนะนำในการให้ปากคำแก่ผู้ต้องหาที่เป็นหลักประกันว่าได้ให้การด้วยความสมัครใจและไม่ผิดพลาดในการให้การต่อข้อกล่าวหาที่ได้รับ ความจำเป็นของการประเมินคุณภาพในการให้ปากคำของประจักษ์พยานด้วยความรอบคอบ และการให้คุณค่าแก่การทำลายน้ำหนักรายงาน

ความเห็นนี้อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ของทนายความ อัยการและผู้พิพากษาในคดีที่มีโทษประหารชีวิต ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาอยู่ในช่วงเวลาแห่งการตระหนักถึงความตกต่ำของระบบการยุติธรรมว่าจะมีการตัดสินคดีว่ามีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไร และความเหมาะสมของการลงโทษประหารชีวิตในคดีเฉพาะราย

1. ประสิทธิภาพในการช่วยเหลือของทนายความ

คดีที่ สสส.ได้นำเสนอเป็นการอธิบายในปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปกติ คือ การช่วยเหลือของทนายความอย่างไม่เหมาะสม แต่กรณีที่ สสส.ได้เสนอมานี้ไม่มีกรณีใดเลยที่พูดถึงว่า แล้วทำอย่างไรให้ทนายความให้คำปรึกษาอย่างเหมาะสมแก่จำเลย ไม่มีคดีใดเลยทั้งที่ได้อธิบายว่าทนายความได้ดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงอย่างเหมาะสม และทนายความได้สร้างความท้าทายต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ว่าคำให้การของลูกความของเขานั้นมีคุณภาพ ส่วนหนึ่งนั้น การให้คำปรึกษาของทนายความอย่างไม่เหมาะสมในคดีเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบ

กฎหมายของประเทศไทย ในแง่ที่ต้องตระหนักว่า การอบรมทางกฎหมายเป็นผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านเป็นความจำเป็นต่อทนายความที่รับผิดชอบลูกค้าที่ต้องคดีอุกฉกรรจ์และมีความ ต้องการทนายความที่มีความสามารถสูงในการบรรยายความ คดีที่มีโทษถึงประหารชีวิต คุณสมบัติของทนายความเช่นนี้ต้องได้รับการประกาศรับรองโดยศาล สภาทนายความหรือ โดย รัฐบาล

ประสบการณ์ของสหรัฐอเมริกา นั้น คือ ทนายความจำเลยในคดีที่มีโทษประหารชีวิต ต้องมีคุณสมบัติสูงและมีความเชื่อมั่นว่าสามารถต้านทานแรงกดดันสูงสุดที่มีต่อการ วิพากษ์วิจารณ์คดีเหล่านี้ เพื่อให้ได้รับคุณสมบัติเช่นนี้ สภาทนายความ และศาล ต้องจัดทำ มาตรฐานและสร้างกฎระเบียบ ในการออกไปรับรองคุณสมบัติ ทนายความที่มีสิทธิได้รับการ คัดเลือกให้เป็นทนายความจำเลยในคดีที่มีโทษหนัก

ไปรับรองที่ออกให้ นั้น หมายถึงการเคยมีประสบการณ์ในการทำคดีอาญา รวมทั้งการ ผ่านการฝึกอบรมกฎหมายเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต การสืบสวนสอบสวนและวิธีการซักความ ในศาล การมีประสบการณ์ในการอุทธรณ์อย่างได้ผลก็มีความจำเป็นในระบบยุติธรรมด้วย

ในสหรัฐอเมริกา เราได้เรียนรู้ว่าการอุทธรณ์และทบทวนคำพิพากษายกหลังจากที่ศาล ได้ลงโทษนั้น บ่อยครั้งที่ได้เปิดเผยข้อบกพร่องหลายอย่างในความยุติธรรมและคุณภาพของการ พิจารณาคดีที่มีโทษประหารชีวิต ซึ่งขอตั้งสังเกตว่ากรณีศึกษาของ สสส. นั้น จำเลยหลายคนได้ หันไปหาเพื่อนผู้ต้องขังในการเขียนอุทธรณ์ให้ แสดงให้เห็นว่ามีความขาดแคลนทนายความที่มี คุณสมบัติและมีความสามารถในการอุทธรณ์เพื่อช่วยพวกเขา แม้ว่าจะระบบในการมีผู้แทนในการ อุทธรณ์ในสหรัฐอาจจะไม่สมบูรณ์ เราก็มีความเชื่อมั่นว่าการมีผู้แทนในการอุทธรณ์ (โดยการ จัดหาของรัฐบาลหรือทนายความที่รับค่าตอบแทนในการอุทธรณ์) มีส่วนช่วยในการเตรียมการ อุทธรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอของประเทศไทยในกรณีศึกษาก็คือ ระบบการมี ทนายความช่วยเหลือในการอุทธรณ์เป็นสิ่งที่จำเป็นมากในขั้นตอนการอุทธรณ์ของประเทศไทย

2. กระบวนการสอบสวน

ในสหรัฐอเมริกา เราได้เริ่มให้ความตระหนักมากขึ้นต่ออันตรายในการรับสารภาพว่าได้ กระทำความผิด ข้อสงสัยของเราก็คือความน่าเชื่อถือของกระบวนการสอบสวน ที่ทำโดย พนักงานสอบสวน เริ่มจากพลวัตของกระบวนการ การชักจูงใจให้ผู้ต้องหาให้การ ตามที่ต้องการ การใช้กลวิธีหลายประการ เพื่อการขู่ขู่ทั้งวิธีการซักถามอย่างละเอียดไปจนถึงการทรมาน กรรม

เราได้พยายามเข้าถึงการแก้ไขปัญหาหลายวิธี เช่น ได้รับรองวิธีการที่สร้างความมั่นใจ ว่าคำรับสารภาพเป็นไปด้วยความสมัครใจ และการลดการจู่ใจและการขู่ขู่ผู้ต้องหา ศาลของ สหรัฐอเมริกาได้ตรวจสอบกระบวนการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นสอบสวน ระหว่างการสอบสวน

ด้วยความละเอียดอ่อนอย่างมาก แต่วิธีการเหล่านี้ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเสมอไป ในการกรองความไม่น่าเชื่อถือตั้งแต่ต้น เพราะ ไม่มีภาพที่ชัดเจนในการค้นหาว่า อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างการสอบสวน แม้ว่าได้ดำเนินการตามขั้นตอนวิธีการที่ต้องการแล้วก็ตาม ความไม่น่าเชื่อถือของคำรับสารภาพก็ยังเกิดขึ้นบ่อยๆ ด้วยสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้

มีทางออกของปัญหานี้อย่างหนึ่ง นั่นคือ การบันทึกวิดิทัศน์ในการให้ปากคำตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ บันทึกวิดิทัศน์การสอบสวนจะทำให้ศาลได้รับข้อมูลทั้งหมดที่จำเป็นเพื่อตัดสินว่าการสอบสวนได้ดำเนินการอย่างเป็นจริงและที่สำคัญที่สุดเจ้าหน้าที่ตำรวจได้บันทึกคำให้การของผู้ต้องหาไว้อย่างถูกต้องตรงตามกับผู้ต้องหาได้ให้ปากคำในระหว่างสอบสวนหรือไม่ หากปราศจากบันทึกวิดิทัศน์คำให้การหรือคำรับสารภาพ ศาล อัยการและทนายความจำเลย ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะต้องยอมรับสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จัดทำ เกี่ยวกับผู้ต้องหาได้พูดหรือยอมรับคำให้การที่ลงชื่อหรือจำเลยยอมรับว่าเป็นของตน โดยไม่ใช่เป็นสิ่งที่จำเลยได้ให้ปากคำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งหมด

ทุกวันนี้ความก้าวหน้าทางวิทยาการ เช่น บันทึกวิดิทัศน์ในการสอบสวน นั้น ถือเป็นเรื่องปกติและไม่แพงในการนำมาใช้อีกต่อไป ขั้นตอนในการให้คำปรึกษาแก่จำเลยแต่เนิ่นๆ ตั้งแต่เมื่อถูกจับตลอดกระบวนการจนถึงมีคำพิพากษา ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ กรณีศึกษาได้อธิบายว่าจำเลยไม่ได้รับอนุญาตในการปรึกษาทางคดีในช่วงเวลาระหว่างการสอบสวน กระบวนการนี้นำไปสู่การทำให้จำเลยหมดกำลังใจและไม่มีความสามารถในการให้ปากคำอย่างสมัครใจและให้ปากคำอย่างไม่ถูกต้องต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยไม่มีทางเลือกเลย ภายหลังการจับกุมและการสอบถามคำให้การอย่างย่อๆในการสอบสวน ผู้ต้องหาต้องถูกนำไปศาลทันทีเพื่อให้ศาลได้แต่งตั้งทนายความในการให้คำปรึกษา ซึ่งหลังจากนี้เป็นต้นไปการติดต่อผู้ต้องหาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ต้องดำเนินการผ่านทนายความของผู้ต้องหา

3. การให้การโดยประจักษ์พยาน

กรณีศึกษาหลายคดีที่ส่งมานี้ ประจักษ์พยานเป็นพยานที่สำคัญทำให้มีการตัดสินลงโทษในเรื่องที่เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของคำรับสารภาพ พวกเราในสหรัฐอเมริกา ได้มีการตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของประจักษ์พยานในการใช้เป็นเครื่องมือมัดตัวผู้กระทำผิด ความสงสัยเหล่านี้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเชื่อประจักษ์พยานโดยไม่มีการตั้งคำถาม โดยมีการศึกษาแล้วพบว่ามีความผิดพลาดเกิดขึ้นจากการรับฟังคำให้การของประจักษ์พยานเพียงอย่างเดียว การใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ (ส่วนมากโดยการตรวจ DNA) จะช่วยให้คำให้การของประจักษ์พยานมีน้ำหนักมากขึ้น ทนายความ ผู้พิพากษาและอัยการ โดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มีโทษประหารชีวิต ต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือต่อคำให้การของประจักษ์พยานและควรอาศัยประจักษ์พยานในการมัดตัวว่า

จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดควบคู่ไปกับการใช้พยานหลักฐานล่าสุดทางวิทยาศาสตร์ที่ได้ค้นพบ

4. การทำลายน้ำหนักพยาน

ในกรณีศึกษาที่มีการพูดถึงภูมิหลังของจำเลยที่ถูกตัดสินประหารชีวิตเพียงเล็กน้อยหรือไม่ได้พูดถึงเลย ก่อนที่ศาลจะตัดสินประหารชีวิตจำเลย เป็นสิ่งสำคัญที่ควรรู้ว่า มีตัวแปรอะไรหรือไม่ที่ทำลายน้ำหนักพยานที่อาจเป็นการยืนยันยังมิให้ศาลกำหนดโทษถึงขั้นประหารชีวิต ตัวอย่างเช่น จำเลยนำแบบอย่างการใช้ชีวิตมาจากผู้อื่นหรือไม่ การใช้ยาเสพติดหรือการดื่มแอลกอฮอล์ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของจำเลยหรือไม่ ในขณะที่กระทำความผิดจำเลยมีสภาพร่างกายหรือสมองเสียไปหรือไม่ การพิจารณาอย่างเหมาะสมว่าควรกำหนดโทษประหารชีวิตหรือไม่ ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงของการกระทำอาชญา ผลที่ตามมาและภูมิหลังของจำเลยด้วย

4.2 ทนายตั๋นหาเปียว

ทนายความหุ่นส่วนอาวุโส สำนักรกฎหมายในกรุงลอนดอน

ผู้มีประสบการณ์การว่าความคดีอาญาในกรุงลอนดอนกว่า 10 ปี

กรณีศึกษาที่ 1: นายโอ ผู้ต้องขังรอการประหารในคดีฆาตกรรม

คดีนี้มีประเด็นหลักคือนายโอได้ฆ่านาง วาย หรือไม่ ศาลได้พิพากษานายโอมีแรงจูงใจ เช่น แก่แก่นที่ นางวายได้มีความสัมพันธ์กับบิดาของตน แต่นายโอได้ต่อสู้ว่าตนไม่อยู่ในที่เกิดเหตุ คำพิพากษาได้เชื่อถือพยานเด็กอายุ 9 ขวบที่เป็นประจักษ์พยานการยิงและได้ชี้ว่าผู้ยิงคือนายโอ

จำเลยที่ 1 อ้างว่าตนได้อยู่ที่บ้านนางพีและได้นอนที่บ้านของเธอ ในวันที่ถูกกล่าวหาตามฟ้อง

การฆาตกรรมได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543 และนายโอถูกจับกุมอีก 4 เดือนต่อมา นาย ส.น้องชายของนายโอได้ยอมรับว่าเป็นผู้ลงมือฆ่า จึงทำให้นายโอไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฆาตกรรมใดๆ อย่างไรก็ตาม นาย โอถูกตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาและถูกตัดสินประหารชีวิต ขณะที่นายส.ถูกตัดสินจำคุกตลอดชีวิต

ก่อนที่ผู้ตายจะตายนั้นได้เขียนจดหมายขึ้นมาฉบับหนึ่ง โดยได้แสดงความเห็นว่า หากเธอถูกฆ่า ฆาตกรน่าจะเป็นภรรยาและลูกๆของสามีใหม่ของเธอ นายโอเป็นลูกคนหนึ่งของสามีใหม่ของเธอ และนี่เองเป็นสาเหตุปกติที่ทำให้นายโอตกเป็นผู้ต้องสงสัย

มีเหตุผลหลายอย่างที่ถูกนำไปเชื่อมโยงว่า กรณีนี้ขึ้นอยู่กับประจักษ์พยานเพียงคนเดียวที่เป็นเด็กอายุ 9 ขวบซึ่งอาจจะได้รับความตกใจสุดขีดเพราะการตายของแม่ของตน

เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยยุติธรรมและมีความแน่ใจว่าการพิสูจน์ความผิดมีความรัดกุม จึงควรวាយพยานหลักฐานอื่นมาเทียบเคียงควบคู่ไปพร้อมกับพยานเด็ก 9 ขวบ

การอำนาจการของตำรวจในกระบวนการสอบสวนนั้นก็ยังไม่ค่อยทำให้น่าเชื่อถือที่ละชั้นที่ละตอน ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตที่ตรงกันข้ามกับตำรวจในการสอบสวนที่ไม่คำนึงถึงกฎหมายในเรื่องเกี่ยวกับหมายจับ นายโอ สิทธิของนายโอในการมีทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจอยู่ด้วยในระหว่างการสอบสวน และการได้รับสิทธิในเรื่องอื่นๆ ในหลายข้อเท็จจริงที่เชื่อมโยงกัน สิ่งหนึ่งที่น่าจะได้รับการพิจารณาหรืออย่างมากก็คือ หลักประกันอะไรที่พยานที่เป็นเด็กอายุ 9 ขวบจะไม่ตกเป็นเป้าหรือได้รับอิทธิพลจากการกระทำที่ไม่ชอบ เมื่อต้องให้ปากคำกับตำรวจ

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้ครอบครัวของนายโอไม่ได้รับการปรึกษาคดีอย่างดีเช่นทนายความทั่วไปที่ได้รับเงินค่าว่าความ ด้วยเหตุที่ไม่มีค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความอย่างเหมาะสมเพื่อให้ทนายความให้คำแนะนำทางคดีได้เป็นการส่วนตัว การไม่มีเงินให้ทนายความและการไม่ได้รับความชัดเจนในการให้คำปรึกษาทางคดีอย่างดีและเหมาะสมจากทนายความส่งผลที่ตามมาคือนายโอ ตกอยู่ในสถานการณ์ไม่มีทางเลือกทั้งในระหว่างการพิจารณาคดีและระหว่างกระบวนการอุทธรณ์

การดำเนินคดีอย่างรัดกุมในกรณีที่ดีก็นับอิงอยู่กับพยานที่เป็นเด็กอายุเพียง 9 ขวบต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมากจากประสบการณ์ของทนายความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับคดีที่มีพยานแบบนี้ต้องการความเห็นของจิตแพทย์ที่เชี่ยวชาญด้านเด็ก ซึ่งในกรณีที่ไม่มีพยานบุคคลหรือแหล่งของพยานอื่นที่เหมาะสมสำหรับจำเลยแล้ว ก็มีเหตุผลพอที่คาดเดาต่อความแน่นอนในการพิสูจน์ความผิด

กรณีที่ 2: นาง ส.และนาง ม.

ถูกตัดสินว่ามีความผิดโทษประหารชีวิตข้อหาเกี่ยวกับยาบ้า

ความเห็นของนายต้นหวาเปียว

นาง ส. และนาง ม.สองพี่น้อง พร้อมด้วยสามีของนาง ส. และน้องชายถูกจับกุม ข้อหาครอบครองไว้เพื่อการจำหน่ายยาบ้าจำนวน 100,000 เม็ด ซึ่งเป็นยาเสพติดประเภทที่ 1 มีโทษประหารชีวิต

ในทางพิจารณาพบว่านาง ส.และ นาง ม. สองพี่น้อง และ สามี ของนาง ส. มีความผิดและถูกตัดสินประหารชีวิต ส่วนน้องชายศาลพิพากษายกฟ้อง

ข้อต่อสู้ของ นาง ส.และนาง ม. ไม่น่าเชื่อถืออย่างสิ้นเชิง ที่ให้การว่ายาบ้าที่ถูกพบในกระป๋องขนมปังกรอบ 5 ใบที่อยู่ในห้องนอนเป็นของจำทหารเรือที่ได้ลิ้มไว้ ซึ่งจำทหารเรือนี้เป็น

หนี้พวกเธออยู่ 200,000 บาท จำเลยไม่เคยเห็นกระป๋องขนมปังทั้ง 5 ใบ ทำให้การดังกล่าวศาลไม่รับฟัง และในกระป๋องขนมปังนี้ได้พบยาบ้าซ่อนอยู่โดยบรรจุอยู่ในถุงพลาสติก

การจับกุมดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการสืบทราบจากหน่วยข่าวกรองว่าพี่น้องคู่นี้ได้ลักลอบนำเข้ายาบ้ามาจากกัมพูชา จึงได้ส่งสายปลอมเป็นตัวแทนผู้ค้าขอสั่งยาจำนวนดังกล่าวพบยาบ้าซึ่งมีคุณภาพเหมือนกันในกระป๋องขนมปัง 5 ใบ

การพิจารณาคดีนี้อยู่ในความสนใจต่อสื่อมวลชนสูงมากเป็นประวัติการณ์ เนื่องจากจำนวนยาบ้าที่มีปริมาณมากที่สุดอย่างที่ไม่เคยมีการจับกุมมากขนาดนี้มาก่อน จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าการเป็นข่าวที่ประชาชนสนใจ และส่วนแบ่งรางวัลนำจับสูงสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นการเฉพาะหรือแม้แต่ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรม

สิ่งที่เป็นความล้มเหลวที่สุดสิ่งหนึ่งที่ได้รับจากการสังเกตการณ์สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมในคดีนี้ ก็คือ ศาลชั้นต้นที่ได้พิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องอาจจะนั่งพิจารณาคดีเพียงคนเดียว ในเมื่อควรมีผู้พิพากษานั่งรับฟัง 3 คน ทนายความให้แก่จำเลยในกรณีที่ 3 ได้บอกกับนักวิจัยว่า ผู้พิพากษาอีก 2 คนที่เหลือเพียงเข้ามาและลงชื่อเท่านั้น ซึ่งในระบบขององค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีนั้น การมีผู้พิพากษา 3 คน นั้นบบบลังก์เพื่อรับฟังการพิจารณาถือเป็นสิ่งสำคัญ การที่ผู้พิพากษาไม่อยู่ครบ ในคดีนี้ถือเป็นเรื่องที่ผิดปกติ ชวนให้เกิดความสงสัยต่อกระบวนการพิจารณาว่าจะมีความเป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือการพิสูจน์ความผิดโดยศาล

นอกจากนี้ยังมีประเด็นอื่นๆที่ไม่น่าพอใจในคดีนี้ นั่นคือ การที่พี่น้องทั้งสองนี้มาจากกัมพูชา ซึ่งมีการศึกษาน้อย ภาษาไทยไม่ใช่ภาษาแรกที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการดำเนินคดีได้ให้สิทธิแก่บุคคลทั้งสองในการมีล่ามตั้งแต่ในชั้นการสอบสวนและกระบวนการต่อมาเพื่อให้ได้เข้าใจกระบวนการ วิธีการพิจารณาและเข้าใจสิทธิของตนหรือไม่ พวกเธอไม่ได้รับการเสนอสิทธิเหล่านี้และข้อเท็จจริงกลับถูกพิมพ์ลายนิ้วมือลงในเอกสารที่สถานีตำรวจ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างว่าได้อ่านสิทธิให้พวกเธอฟังและพวกเธอได้เข้าใจแล้ว

ในกรณีที่สองพี่น้องได้ปฏิเสธข้อกล่าวหา ควรเป็นเรื่องที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องใช้การตรวจสอบทางนิติวิทยาศาสตร์บนถุงพลาสติกเพื่อหาร่องรอยลายนิ้วมือและเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการคัดค้านจำเลย

ประการต่อมาจำทนายเรื่อที่ได้นำกระป๋องขนมปังมาฝากให้สองพี่น้องนั้นน่าจะมีรอยนิ้วมืติดอยู่ที่กระป๋อง เช่นเดียวกับนายทนายเรื่อซึ่งเป็นลูกหนี้และเป็นผู้เตรียมการนำกระป๋องมาส่งให้สองพี่น้องนี้จะต้องทิ้งรอยนิ้วมือไว้ที่กระป๋อง เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวสองพี่น้องไว้เป็นเวลา 84 วันและในระหว่างการจับกุมเมื่อปี 2540 จนถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษาในปี 2544 ย่อมพิจารณาได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีเวลาเพียงพอในการสอบสวนความจริงให้ปรากฏ

ส่วนกรณีที่มีรอยลายนิ้วมือของจำเลยปรากฏอยู่ที่กระป๋องขนมปังแล้ว จะยังมีรอยลายนิ้วมือของบุคคลอื่นที่ทิ้งไว้บนประป๋องขนมปังและบนถุงพลาสติกที่บรรจุยาบ้าอยู่ด้วยหรือไม่ ถ้ามีรอยลายนิ้วมือบุคคลอื่น เป็นของจำทหายเรือหรือไม่ ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่สามารถหารอยนิ้วมือว่าเป็นของจำทหายเรือได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้สืบสวนไปถึงรอยพิมพ์นิ้วมือ ณ กองทัพเรือที่ต้องมีหลักฐานนี้ในฐานะที่เป็นนายจ้างหรือไม่ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการที่คาดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถดำเนินการให้ปรากฏได้ในการสืบสวน

ผู้เขียนคำพิพากษานี้มิได้เขียนอย่างตระหนักรู้ถึงข้อเท็จจริงในการสืบสวนสอบสวนคดีดังกล่าว ซึ่งในความเห็นส่วนตัวของผม แสดงให้เห็นว่าเป็นคำตัดสินที่ไม่รัดกุม

นอกจากนี้ยังมีความไม่น่าพอใจอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือในชั้นอุทธรณ์นั้นจำเลยได้รับความช่วยเหลือ ในการให้คำปรึกษาทางกฎหมายจากผู้ต้องขังด้วยกัน ไม่ใช่จากทนายความของตนเอง

กรณีที่ 3: นาย ท.พิพากษาว่ามีความผิดและถูกตัดสินประหารชีวิตข้อหาฆ่าคนตาย ความเห็นของนายटनाวเปียว

ประเด็นสำคัญของคดีนี้เป็นเครื่องชี้วัดหรือวินิจฉัยคดีได้อย่างหนึ่ง นาย ท. ถูกจับหนึ่งวัน หลังการฆาตกรรม โดยการชี้ตัวของภรรยาผู้ตาย แม้ว่าในเบื้องต้นเธอไม่ได้ชี้แจงข้อมูลนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทันที ที่ทำได้ เพราะกลัวว่าจะถูกแก้แค้น

จำเลยได้ต่อสู้ว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฆาตกรรมหรือไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุตามคำฟ้อง โดยมีพยานรู้เห็นว่าตนกำลังทำงานอยู่กับพยานคนอื่นๆ ในขณะเกิดเหตุ ถ้าเพียงจำเลยได้รับคำแนะนำจากทนายความในขณะที่ถูกจับ ทนายความสามารถกดดันการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและแนะนำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบถามคำให้การจากพยานที่อยู่กับจำเลยและดำเนินการให้มีการชี้ขาดด้วยหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีนี้

นับแต่ที่จำเลยมีพยานยืนยันสถานที่อยู่ เจ้าหน้าที่ตำรวจควรต้องดำเนินการเข้าถึงพยานเหล่านั้นตามขั้นตอน ในขณะที่อยู่ที่สถานีตำรวจทันที เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของจำเลยในการอ้างอิงพยานเหล่านั้น ยิ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเข้าถึงพยานเหล่านี้ได้รวดเร็วเท่าไร ยิ่งทำให้พยานเหล่านี้มีคุณค่ามากขึ้นเพราะพยานจะต้องพูดความจริงอย่างไม่ต้องสงสัย

การอุทธรณ์ได้รับการปฏิเสธโดยไม่คำนึงถึงการอ้างสถานที่อยู่ของจำเลย ไม่มีข้อมูลมาสู่ศาลเพื่อให้เขียนคำสั่งที่มีลักษณะที่เป็นคุณต่อการอ้างสถานที่อยู่สนับสนุน นาย ท. เพื่อที่จะทำให้นับใจว่าการพิสูจน์ว่าตัวเองว่ามีความผิดหรือไม่ ทางหนึ่งคือ ต้องตรวจสอบข้อต่อสู้ของจำเลยที่ว่าจำเลยไม่อยู่ในที่เกิดเหตุ และพินิจพิเคราะห์อย่างละเอียดบนพื้นฐานของการไม่รับฟังพยานที่อ้างสถานที่อยู่ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและศาล อีกทางหนึ่งคือต้องตรวจสอบว่าในขั้นตอนใดที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำเรื่องการอ้างสถานที่อยู่ไปใช้เพื่อให้เข้าถึงความจริง ข้อเท็จจริงก็คือ นาย ท. ถูกส่งกลับไปขังเป็นเวลา 84 วันเพื่อการสอบสวน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการดำเนินการของเจ้าหน้าที่

ตำรวจ ระยะเวลาที่นาย ท.ถูกส่งกลับไปยังไม่ได้สัดส่วนกับระยะเวลาที่ก่อนถูกฟ้องต่อศาล และความล่าช้าของการสืบสวนสอบสวนอาจกลายเป็นการถือคติต่อจำเลย

หากนาย ท.ได้รับสิทธิในระหว่างอยู่ในเรือนจำและหากมีการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเป็นระบบที่เหมาะสม ได้มีทนายความจำเลยตั้งแต่มีโอกาสแรก และยืนยันว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องดำเนินการใช้การตรวจสอบทางนิติวิทยาศาสตร์ ตรวจสอบเส้นที่ยึดได้จากบ้านของนาย ท. เพื่อหาว่ามีเขม่าดินปืนฟุ้งกระจายมาจากปืนที่ใช้ยิงออกไป 3 นัด หรือไม่

จากข้อมูลที่ได้รับ ไม่มีข้อมูลใดที่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ใช้การตรวจสอบทางนิติวิทยาศาสตร์หรือไม่ได้มีการเรียกร้องให้ดำเนินการโดยฝ่ายจำเลย ผมมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่รัดกุมเป็นอย่างยิ่งที่ใช้ประจักษ์พยานเพียงปากเดียวคือ คำเบิกความของภรรยาผู้ตาย ซึ่งผมไม่เห็นด้วยตั้งแต่ได้แสดงความเห็นไว้แต่แรก ในความคิดของผม พยานหลักฐานของเธอควรสอดคล้องกลมกลืนกับพยานอื่นๆ เช่น ผลการตรวจสอบทางนิติวิทยาศาสตร์บนเสื้อเชิ้ต

ความจริงเสื้อที่จำเลยเป็นเจ้าของนั้น เป็นเสื้อที่ได้รับการออกแบบเหมือนกับเสื้อที่ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นฆาตกรสวมใส่ ซึ่งผมเห็นว่าไม่ควรสรุป เพราะเราไม่มีพยานที่ชี้เฉพาะเจาะจงในเรื่องการออกแบบเสื้อ นอกจากนี้กระบวนการชี้ตัวผู้กระทำผิดควรได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายจำเลย เพื่อหลีกเลี่ยงกระบวนการใดๆที่ไม่เป็นธรรม เช่นว่า การที่ภรรยาผู้ตายชี้ว่าเสื้อของ นาย ท.เป็นแบบเดียวกับที่ ฆาตกรสวมใส่

หากมองจากบริบทของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวได้ว่า นาย ท. ได้รับการปฏิบัติ สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม เพราะเขาไม่ได้รับการจัดให้มีผู้แทนทางกฎหมายทั้งในชั้นการสอบสวน ในชั้นพิจารณาและในชั้นอุทธรณ์

การกระทำความผิดอย่างอุกฉกรรจ์ เช่น การฆาตกรรมและต้องรับโทษประหารชีวิต ไม่ว่าในเวลาใดที่ต้องพิสูจน์ตัวเอง นาย ท.ควรจะได้รับเงินทุนอย่างเหมาะสมที่จะติดต่อกับทนายความและผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินการต่อสู้คดี การไม่มีอยู่ของมืออาชีพที่เกี่ยวข้องเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า มีความไม่รัดกุมต่อการตัดสิน

กรณีที่ 4: นาย จ.ถูกตัดสินประหารชีวิตโดยเชื่อว่ามียาบ้าในครอบครอง

กรณีที่ 4 นี้ ผมไม่เห็นเพราะจำเลยยอมรับว่าเกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหา ในฐานะลูกจ้าง เขาเป็นคนหนึ่งในการจัดการ ให้ชายที่อยู่ข้างหน้าเป็นคนถูกยิงคนแรก ในขอบเขตของการกระทำทางอาญาคดีใดก็ตาม เขาก็ยังคงพบว่าเป็นผู้กระทำผิดอาญาในฐานะผู้ร่วมวางแผนและแม้ว่าในคดีของจำเลยนี้ จำเลยจะทำไปเพราะถูกบังคับอันเนื่องมาจากความยากจนให้รับงานที่มีความเสี่ยงสูง ก็ตาม เขาก็ต้องรับผิดชอบทางอาญาอยู่ดี เหตุผลต่างๆที่เป็นการบรรเทาโทษได้กล่าวไว้ชัดเจนแล้วในคำพิพากษา ดังนั้นผมจึงไม่เห็นความเห็นต่อเหตุผลนั้น

4.3 ซีโอพาน นิ ซูลาเซน

ทนายความ ประเทศสาธารณรัฐไอร์แลนด์

โดยรวมแล้วฉันคิดว่ากรณีที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 เป็นตัวอย่างที่ดีของปัญหาที่เราได้พบเห็นในประเทศไทย⁵⁴ ในแง่ของความบกพร่องของการรวบรวมหลักฐาน บนพื้นฐานของการรับสารภาพของพยาน ไม่มีทนายความที่เหมาะสม กระบวนการอุทธรณ์ที่ยาวนาน

ส่วนในกรณีที่ 4 แง่หนึ่งน่าจะเชื่อว่าพยานมีพิรุณแต่เขาก็ได้เตรียมให้การอย่างดีแม้ว่าทนายความของเขาไม่มีประสบการณ์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง กรณีของเขาได้แสดงให้เห็นความยากลำบากในการเยี่ยมจากญาติ เมื่อถูกคุมขังในเรือนจำกลางบางขวางและการมีความเห็นไม่ตรงกันในประเด็นสำคัญระหว่างศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

4.4 ศาสตราจารย์ฟลอเรนซ์ เบลลีเวอร์

นักกฎหมาย ปารีส ฝรั่งเศส

ศ.ฟลอเรนซ์ ยืนยันว่าการควบคุมตัวไว้เพื่อสอบสวนและโดยไม่มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เป็นการควบคุมที่มากเกินไป การที่นาย ท.ไม่มีทางอื่นในการใช้ทนายความ “ที่ผิด” ในการเขียนอุทธรณ์เป็นพยานอย่างดีว่าเป็นการขาดแคลนผู้แทนทางกฎหมายที่เหมาะสม

ในกรณีที่ 4 ศ.ฟลอเรนซ์รู้สึกแปลกใจในข้อเท็จจริงที่ว่า การตัดสินประหารชีวิตนั้นอาศัยคำพยานที่ให้การเพียงปากเดียว คือจากภรรยาผู้ตาย พยานเช่นว่านี้น่าจะต้องได้รับการยืนยันอีกโดยพยานอื่นๆที่เสริมกัน และไม่น่าจะเป็นเหตุให้มีการลงโทษสถานหนัก

คำพิพากษาของศาลฎีกาก็ได้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ คือพยานเพียงปากเดียวและน่าจะเป็นประโยชน์ถ้า นักวิจัยได้ตรวจสอบประเด็นนี้ด้วย

คำถามก็คือว่าทำไมนักวิจัยจึงปักใจเชื่อเป็นอย่างมากต่อระบบในการให้ความช่วยเหลือของทนายที่ศาลขอแรง ขณะที่นักโทษเองกลับบอกว่า เขาไว้วางใจทนายความที่ศาลแต่งตั้งมากกว่าทนายความที่เขาเป็นผู้จ้างด้วยตนเอง

สิ่งที่ควรนำเสนอในงานวิจัยอาจจะเป็นเรื่องคุณค่าของการรับสารภาพ(นั่นคือ ความอ่อนแอ การแสดงความเมตตาของศาล ในการชี้ขาดอย่างไม่มีหลักเกณฑ์เมื่อมีการตรวจสอบคำรับสารภาพ)

คำถามต่อประเด็นที่ว่าใช่หรือไม่ที่ นาย จ.เป็นตัวเดินเรื่องหลักในการทำผิดอาญาหรือได้ทำความผิดสำเร็จแล้ว

⁵⁴ โทษประหารชีวิตในประเทศไทย” คณะค้นหาข้อเท็จจริงระหว่างประเทศ สิ่งพิมพ์ของ FIDH มีนาคม 2548

4.5 ศาสตราจารย์ทาคาชิ ทาคาโน ทนายความ

วิทยาลัยสอนกฎหมายวาเซดะ โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น

ผมเห็นด้วยกับมุมมองของผู้วิจัยที่ว่า ตัวอย่างในแต่ละกรณีนี้ มีการละเมิดสิทธิจำเลย โดยเฉพาะสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ในระหว่างก่อนการพิจารณาคดี ผมไม่เคยรู้จนกระทั่งได้อ่านรายงานของ สสส. ว่ารัฐธรรมนูญของไทย พ.ศ. 2540 รับรองสิทธิผู้ต้องหาในการมีผู้เป็นทนายความหรือผู้ที่ผู้ต้องหาไว้วางใจอยู่ด้วยระหว่างสอบสวน(มาตรา 241) ซึ่งผมหวังว่าบทบัญญัติข้อนี้จะได้รับการบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ในฐานะของทนายความในคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น ผมเข้าใจสถานการณ์ที่ว่ามีช่องว่างอย่างใหญ่หลวงระหว่างกฎหมายในตำราและการปฏิบัติ ผมเชื่อว่าสถานการณ์นี้มีสาเหตุหลักมาจากความอ่อนแอ หรือความไม่เป็นอิสระของกระบวนการยุติธรรมและมาจากความอ่อนแอหรือการไม่เอาใจจริงเอาจริงของทนายความจำเลย ซึ่งช่องว่างทั้งสองประการนี้ก็เป็นปัญหาเช่นเดียวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น ที่ยังดำรงอยู่ เรามีปัญหาพื้นฐานที่คล้ายกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ผมคิดว่ารายงานฉบับนี้เขียนได้ดี แต่ก็ยังรู้สึกไม่แน่ใจบางอย่างเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของคดี หรือ พยานในคดี ผมอยากให้ สสส. ได้เพิ่มเติมประเด็นการวิเคราะห์พยานในคดีทั้งหมดนี้เข้าไปด้วย